

SLAVISTIČNA REVIJA

ČASOPIS
ZA LITERARNO ZGODOVINO
IN JEZIK

Per. II 379/III (2. ex.)

LETNIK III
1950
LJUBLJANA

Rajko Nahtigal

SLOVO O POLKU IGOŘEVĚ

(Odlomek iz slovenske prireditve izdaje)

UVOD

Letos poteka 150. leto, kar je izšla prva izdaja znamenitega staroruskega epa, odlikujočega se po svojevrstni visokoumetniški in realistični kakovosti in zato priznано pripadajočega svetovni klasični literaturi. Ta izdaja ima pomen rokopisnega originala, ker je edini rokopisni zbornik, v katerem se je nahajal ep, leta 1812 zgorel v znanem moskovskem požaru. Zbornik je bil pridobil leta 1795 iz samostana v Jaroslavlju moskovski ljubitelj in zbiratelj starin grof A. I. Músin-Púškin (1744 do 1817), oberprokurór sv. sinoda, izdal pa s sodelovanjem dveh za tedanje dobo odličnih specialistov, poznavalcev paleografije in ruskega jezika, A. F. Malinovskega (1762—1840), kot glavnega urednika izdaje, in N. N. Bantyš-Kamenskega (1737 do 1814), upravnika arhiva ministrstva inostranih del. Za carico Katarino II. pa so priredili že prej leta 1797 prepis, ki se ne ujema v vseh podrobnostih z izdajo. Objavil ga je akademik P. P. Pekarskij leta 1864 v prilogi k V. zvezku publikacije »Zapiski Akademiji nauk«, a bolj natančno P. K. Simoni leta 1890 v »Drevnosti« moskovskega arheološkega društva t. XIII. Zbornik, v katerem se je ohranil ep, je bil pisan, kakor je mogoče sklepati iz paleografske in filološke analize na podlagi prve izdaje in Katarinine kopije, nekako koncem XV. ali v začetku XVI. stoletja, tekst epa pa ni bil tedaj prepisan neposredno iz originala XII. stoletja, ki je bil napisan med leti 1185—1187, takoj po bojnem pohodu leta 1185, opevanem v epu. Vmes je bil najmanj še en prepis iz XIII.—XIV. stoletja. Po nekih dialektičnih črtah in dr. sodeč je bil narejen v starem Novgorodu, zadnji pa verjetno v Pskovu. Pri prepisovanju so se ukradle razne izpremembe prvotnega zapisa, ne le dialektizmi prepisovalcev, ampak tudi nekaka modernizacija, več ali manj hotene, njim navadne poznejše pravopisne in jezikovne predelave, zlasti pod novim južnocerkvenoslovenskim vplivom v XIV.—XV. stoletju, seveda tudi kake pomote. Za presajo teksta prve izdaje prihaja še to v poštev, da je moral biti zadnji prepis v zborniku XV. do XVI. stoletja ne posebno čitljiv, razen tega so prireditelji prve izdaje in kopije stali pred nelahko nalogo, zdržema pisani tekst rokopisa razdeliti na posamezne besede in tudi stavke, ker v rokopisu ni moglo biti obilo ločil. Težave je delalo tudi branje

okrajšanih besed pod »titli«. Zato je jasno, da je predpostavljati za izdajo in kopijo na raznih mestih i napačno branje i nepravilno postavljanje ločil in da so tako nastala neka tako imenovana »temna mesta«, katerih razlaga je izzivala bistrournost nešteti raziskovalcev »Slova«. Vendar je v splošnem reči, opiraje se tudi na izjave avtoritetnih oseb, kakor n. pr. historika N. M. Karamzina, da je bila izdaja prirejena po možnosti skrbno in vestno in da jo je popravljati le v očitno nujnih primerih. Dandanes je dostopna v faksimilu (Moskva 1920). Naslov ji je »Ирическая пѣснь о походѣ на Половцовъ удѣльнаго князя Новагорода-Сѣверскаго Игоря Свято-славича, писанная стариннымъ русскимъ языкомъ въ исходѣ XII столѣтія съ переложеніемъ на употребляемое нынѣ нарѣчіе. Москва въ Сенатской Типографіи, 1800.« Vsebuje pa uvod o zgodovinskem ozadju pesmi in tekst s prevodom in pripombami ter rodoslovjem tedanjih ruskih knezov.

Ep opeva sprva uspešni, potem pa nesrečni bojni pohod severskega, t. j. iz staroruskega plemena Sěverjan, kneza Igorja iz Novgoroda-Sěverska na pritoku Dnjepra Desni reki skupno z bratom Vsěvolodom (Vsevlodom) iz Trubčěvska, severneje ob Desni, sinom Volodíměrom (Vladimírom) iz Putívlja in nečakom Svjatoslávom (Svetoslavom) iz Ryljska, zadnje oboje ob pritoku Desne Sejmu. Povest ali pesem o tem pa se prepleta z reminiscencami dogodkov starejše dobe knezov dedov, ki jih je opeval njim sodobni »vešči« pesnik Bojan. Ta je bil avtorju epa, kakor je razvideti iz njega, po tradiciji dobro znan. O osebi avtorja epa pa so le domneve. Moral je biti član bojne družine in mnogemu njemu sočasnemu očividec. Velike so njegove simpatije za junaka epa kneza Igorja in njegove, vključena je prelepa pesem, nekako narekanje (naricanje) Igorjeve žene za ujetim možem, polna hrepenenja po njegovi vrnitvi, toda vse to je dvignjeno v višji okvir vseruskega gorja, priznavanja tedaj že v opadanju nahajajoče se avtoritete velikega kneza kijevskega, starešine ruskih knezov, in poziva k njih složnosti ter obžalovanja in grajanja njih stalne nesloge in međsebojne razprtije, tako imenovane »usobice« fevdnih, »udeljnih« knezov, ki je ruski zemlji prizadejala toliko gorjá, ker so to izrabljali nomadski napadalci, tedanji surovi Polóvci (Plavci). Z njimi so se Rusi prvič spopadli leta 1061. Posebno se je proslavil s svojimi pohodi proti njim vrstnik Oléga, Igorjevega deda, Volodíměr Monomáh (Vladimir), ki je v letih 1103—1116 v štirih vojnah potisnil Polóvce za Don in deloma na Kavkaz. Nadaljeval je to sin Mstisláv, po njegovi smrti leta 1132 pa je njih sila zopet narasla, tako da je leta 1170 opozarjal volinski knez Mstisláv Izjaslávíč druge kneze, kakor poroča staroruski letopis: »уже у насъ и Гречьскій путь избѣтимають, и Солянбый, и Залозный« (Лѣтопись по Ипатскому списку, izdaja arheografske komisije, Sanktpeterburg 1871, str. 368). Omenjene trgovske poti so bile, prva po Dnjepru na Carigrad, druga na Krim in tretja na Donavo. L. 1184, leto pred Igorjevim pohodom, je dosegel veliki knez kijevski Svjatosláv Vsěvolodič, bratranec Igorjev od istega deda Oléga, sijajno zmago nad Polóvci. Igor sam se je

tudi že prej nekolikokrat srečno bojeval z njimi, tako leta 1174, ko jih je mnogo pobil in mnoge odvedel v ujetništvo. Leta 1183 jih je celo dvakrat premagal. Tudi leta 1185, leta pohoda, meseca marca je sprva nameraval pridružiti se velikemu knezu kijevskemu Svjatoslávú v ponovnem pohodu proti Polóvcem, toda vremenske neprilike, poledica, so to onemogočile. Čez dva meseca, 23. aprila, pa se je s svojimi sam odpravil nanje. Námera mu je bila pri tem najbrž tudi ta, osvojiti nazaj nekdanjo rusko in dedovsko last Tmutarakáin na kavkaškem polotoku Tamáin nasproti Keřču na Krimu, kjer je neširoka morska ožina. Pri prvem spopadu že v polovški zemlji so bili Polóvci premagani. Ko so pa ti zbrali in ojačili svoje sile, so v tri dni trajajoči, silno krvavi bitki popolnoma potolkli Ruse, zvečine pobili ali ujeli, med njimi tudi vse štiri kneze, kar se je tu prvič zgodilo. Nato so Polóvci napadli rusko zemljo in jo zelo opustošili. Posrečilo pa se je Igorju, rešiti se iz ujetništva, a prva njegova pot je bila v Kijev. Sin Volodíměr se je celo oženil s hčerjo polovškega kana. Z opisom Igorjevega pobega in vrnitve v Kijev tako hrabrega kneza, opisom prežetim od velike radosti in z vzkliki »slave« knezom, starim in mladim, a družini po vsej verjetnosti »časti«, se konča tudi toliko slavo uživajoči ep »Слово о полку Игоревѣ«.

V nadaljnjem sledi najprej tekst sedem izbranih mest, približno tretjina poeme (243 vrst od 787), in sicer v štirih različnih verzijah, natisnjenih zaradi večje udobnosti primerjanja druga poleg druge v štirih kolumnah: v prvi po faksimilni izdaji prve s pripisom številk njenih strani in vrst, v drugi v rekonstrukciji, v tretji v transkripciji in v četrti v prevodu. Po tekstu je dodan potrební, toda po možnosti kratek komentar. Tako je slika vse pravopisne in jezikovne pisanosti prve izdaje omejena na le najnujnejše. V splošnih pripombah pojasnjuje komentar seveda tudi način izdaje, rekonstrukcije in transkripcije teksta, pa ga treba zato prej prebrati. Na koncu so še neki tudi potrebni bibliografski podatki. V slovenščini je o »Slovu« le prevod M. Pleteršnika, ki je izšel v Janežičevem »Cvetju iz domačih in tujih logov« (v Celovcu 1866, zv. 19). Prevodu, ki se po »Predgovoru« ravna predvsem po češki izdaji M. Hattale (v Praze 1858), so pod črto dodane tudi neke pripombe. Oboje je seveda dandanes že zastarelo. Pričujoča slovenska prireditev se v pogledu smisla teksta po možnosti ne oddaljuje od prve izdaje in hodi tudi sicer svoja pota, upošteva, razlume se, dosedanja dognanja. Zanimanje za »Slovo« se je v zvezi z jubilejem nastanka, odkritja in prve izdaje spomenika i v Rusiji i drugod zelo poživilo, o čemer so podatki na koncu. K vsemu pa je pripomniti, da objava tega odlomka tu ni in ne more biti le direkten izrez iz pripravljane knjige, ki jo namerava izdati Slovenska akademija znanosti in umetnosti. A pričujoči odlomek, upam, bo zlasti mladim slavistom tudi dobrodošla vaja v staroruruščini in izdaji teksta.

Слово о пълку Игоревѣ,
Игоря сына Святъславля,
внука Ольгова

Слово о пълку Игоревѣ,
Игоря, сына Святославля,
внучка Ольгова

1 1 Не лѣполи ны бяшетъ, бра-
тѣе, начяти старыми сло-
весы трудныхъ повѣстїи о
пълку Игоревѣ, Игоря
5 Святъславлича! нача-
ти же ся тѣи пѣсни по
2 1 былинамъ сего времени,
а не по замышленїю Бо-
ляню. Боянъ бо вѣщїй,
3 1 аще кому хотяще пѣснь
творити, то растѣка-
шется мыслїю по древу,
сѣрымъ вѣлкомъ по зем-
5 ли, шизымъ орломъ подъ
облакъ. Помняшетъ бо
речь пѣрвыхъ временъ усо-
бїцѣ; тогда пуцашетъ
ї соколовъ на стадо лебе-
10 дїи, который дотечаше,
та преди пѣсь пояше,
старому Ярославу,
храброму Мстиславу,
иже зарѣза Редедю предъ
4 1 пълкы Касожьскими, кра-
сному Романови Святъ-
славличю. Боянъ же, бра-
тѣе, не ї соколовъ на ста-
5 до лебедїи пуцаше, нѣ
своя вѣщїа прѣсгы на жи-
вая струны вѣскладаше;
они же сами Княземъ сла-
ву рокотаху.

Не лѣпо ли ны бяшетъ, бра-
тїе, начяти старыми сло-
весы трудныхъ повѣстїи о
пълку Игоревѣ, Игоря
Святославлича! Нача-
ти же ся той пѣсни по
былинамъ сего времеѣ,
а не по замышленїю Бо-
ляню. Боянъ бо вѣщїи,
аще кому хотяше пѣснь
творити, то ростѣка-
шетъ ся мыслию бѣлою
вѣверицею по древу,
сѣрымъ вѣлкѣмъ по зе-
мли, шизымъ орьлѣмъ подъ
оболокъ. Помняшетъ бо,
рече, пѣрвыхъ временъ усо-
бїцѣ. Тѣгда пуцашетъ
десять соколъ на стадо лебе-
дїи: который дотечаше,
та преди пѣснь пояше
старому Ярославу,
хоробърому Мстиславу,
иже зарѣза Редедю предъ
пѣлкы Касожьскы, кра-
сьному Романови Свято-
славличю. Боянъ же, бра-
тїе, не десяти соколъ на ста-
до лебедїи пуцаше, нѣ
своѣ вѣщїѣ прѣсгы на жи-
выѣ струны вѣскладаше;
оны же самы княземъ сла-
ву рокотаху.

Slovo o rьlku' I'gofevě,
I'gofa, sy'na Sv'atosla'vl'a,
vьnu'ka Ol'ьgo'va.

Pesem o Igorjevem vojnem
pohodu, Igorja, Svjatoslavo-
vega sina, Olegovega vnuka

Ne lě'po li ny b'a'šetь, bra-
tije, nač'ati' sta'rymi slo-
vesy' tru'dьnyhъ pověst'ijъ o
rьlku' I'gofevě, I'gofa
Sv'atosla'vl'iča! Nač'a-
ti' že s'a to'ji pě'sni po
byli'namъ sego v'remene,
a ne po zamy'sl'eniju Bo-
ja'nu. Boja'nъ bo vě'sčijъ,
a'če komu' hot'a'se pě'snъ
tvori'ti, to rost'e'ka-
šetь s'a my'sliju bě'loju
vē'veričeju po-derevu,
sě'rymъ vьl'kьmъ po-ze-
ml'i, si'zymъ orbьl'mъ podъ
oboloky'. Romьna'šetь bo,
re'če, rьr'vyhъ vremєnъ uso-
bičě. Tьgьda' pušča'šetь
des'atъ sokolъ na sta'do lebe-
d'ijъ: koto'ryjъ doteča'se,
ta' peredi' pě'snъ poja'se
sta'romu Jarosl'avu,
horob'ьromu Mьstisla'vu,
i'že zarě'za Reded'u pєredъ
rьlky' Kaso'žьsky, kra-
sьnomu Roma'novi Sv'ato-
sla'vl'iču. Boja'nъ že, bra-
tije, ne des'ati' sokolъ na sta-
do lebed'ijъ pušča'se, nъ
svojě' vē'sčějě rьr'sty' na ži-
vy'jě stru'ny vьsklada'se;
ony' že sa'my kьna'žemъ sla-
vu rokota'hu.

Ali nam ni bilo primerno, bratje,
začeti s starinskimi besedami
žalostno povest
o Igorjevem vojnem pohodu, Igorja
Svjatoslavljiča! Začne
pa naj se ta pesem
po dogodkih tega časa,
a ne po Bojanovi zamisli,
Če je namreč večji Bojan
hotel komu pesem
zložiti, tedaj je z mislijo tekal
kakor veverica po drevesu,

seri volk po zemlji,
sinjesivi orel pod
oblaki. Spominjal je namreč,
je rekel, prejšnje čase spora.
Tedaj je spuščal
deset sokolov na jato labodov:
katere je (kateri) doletel,
ta je prej pel pesem
staremu Jaroslavu,
hrabremu Mstislavu,
ki je ubil Rededja
pred kasoškimi polki,
krasnemu Romanu Svjato-
slavljiču. Bojan pa, bratje,
ni spuščal deset sokolov
na jato labodov, ampak je
svoje večje prste na
žive strune polagal;
one pa so same knezom
slavo brnele.

5 1 Почнемъ же, братіе,
повѣсть сію отъ стараго
Владимера до нынѣш-
няго Игоря; иже истя-
5 ну умъ крѣпостію своею,
и поостри сердца своего
мужествомъ, наплѣнився
ратнаго духа, наведе своя
храбрыя плѣкы на зем-
10 лю Половѣцкую за зем-
лю Руськую.

.....

О

6 10 Бояне, соловію стараго
времени! абы ты сіа плѣ-
кы ущекоталъ, скача сла-
вію по мыслену древу;
15 летая умомъ подѣ обла-
кы, свивая славы оба по-
лы сего времени, рица въ
тропу Трояню чересъ
поля на горы. Пѣти бы-
20 ло пѣсь Игореви, того
(Олга) внуку. Не буря
7 1 соколы занесе чересъ поля
широкая; галици стады
бѣжати къ Дону велико-
му; чили вѣспѣти было
5 вѣщей Бояне, Велесовъ
внуче: Комони ржуть за
Сулою; звенить слава въ
Кыевѣ; трубы трубятъ
въ Новѣградѣ; стоятъ
10 стязи въ Путивлѣ; Игорьъ
ждеть мила брата Всево-
лода.

.....

Почыѣмъ же, братіе,
повѣсть сію отъ стараго
Володимѣра до нынѣш-
него Игоря, иже истя-
гну умъ крѣпостію своею
и поостри сѣрдця своего
мужествомъ, наплѣнивъ ся
ратнаго духа, наведе своѣ
хоробръѣ плѣкы на зе-
млю Половѣцкую за зе-
млю Руськую.

.....

О

Бояне, соловію стараго
времени! Абы ты сиѣ плѣ-
кы ущекоталъ, скача, соло-
вию, по мыслѣну древу,
летая умѣмъ подѣ оболо-
кы свивая славы оба по-
лы сего времени, рица въ
тропу Трояню чересъ
поля на горы, пѣти бы-
ло пѣсь Игореви, того
вънуку: Не буря
соколы занесе чересъ поля
широкая, галицѣ стады
бѣжати къ Дону велико-
му. Чили вѣспѣти было,
вѣщии Бояне, Велесовъ
вънуче: Комони рѣжють за
Сулою, звѣннить слава
Кыевѣ, трубы трубятъ
Новѣгородѣ, стоятъ
стязи Путивли. Игорьъ
ждеть мила брата Всево-
лода.

.....

Роснѣмъ же, браѣје,
по-вѣстѣ сїју' отъ ста'рого
Volodi'mѣра до ны'нѣшъ-
него I'гофа, і же іст'а-
гну' умъ крѣпостїю' своеїю'
і поострі' сѣрдѣца својею'
мужствѣмъ, напы'нивъ ѡа
ра'тноро ду'ха, на'веде своїе'
horo'bryjѣ pylky' на'-ze-
ml'u Polo'vѣцъску за'-ze-
ml'u Ru'sѣску.

.....

○

Boja'ne, so'lovїju sta'rogo
vr'emene! A'by ty' sїjѣ' pyl-
ky' uščekota'lb, skača', so-
lovїju, po my'slѣnu de'revu,
leta'ja umъmъ podъ obolo-
ky' sѣviva'ja sla'vy o'ba po-
ly' sego vr'emene, rї'sča vъ
tropu' Troja'nu čeresъ
pol'a' na'-gory, pѣti' by-
lo pѣ'snѣ I'gofevi, togo
vъnu'ku: Ne bu'fa
sokoly' za'nese čeresъ pol'a'
širo'kaja, ga'liče sta'dy
bѣž'atъ kъ Donu velї'ko-
mu. Či'li vъspѣti' bylo,
vѣ'sčїji Boja'ne, Vele'sovъ
vъnu'če: Komo'ni' rѣž'utъ za
Su'loju, zvъni'tъ sla'va
Ky'jevѣ, tru'by trub'atъ
Novѣ go'rodѣ, stoj'atъ
st'a'zi Putї'v'ї. I'goфъ
žbde'tъ ml'a bra'ta Vsevo-
loda.

.....

Pa začnimo, bratje,
to povest od starega
Volodimera do sedanjega
Igorja, ki je napel
um s svojo krepostjo
in poostiril s smelostjo
svojega srca, navzemši se
bojnega duha, peljal svoje
hrabre čete na zemljo
polovško za zemljo
rusko.

.....

○

Bojan, slavec starega
časa! Ako bi ti opeval
te čete, skakaje, o slavec,
po miselnem drevesu,
letajoč z umom pod oblaki
zvijajoč obe strani slave
tega časa, švigajoč
po Trojanovi stezi čez
polja na gore, bi bilo
peti pesem Igorju, onega
vnuku: Ni vihar
zanesel sokolov čez široka
polja, kavke v jatah
beže k velikemu Donu.
Ali je bilo zapeti,
vešči Bojan, Velesov
vnuk: Konji rezgetajo za
Sulo, slava zveni
v Kijevu, trobente trobijo
v Novgorodu, stoje
prapori v Putivlju. Igor
čaka milega brata
Vsevoloda.

.....

14 4 Были вѣчи Трояни, минула
лѣта Ярославля; бы-
ли плѣци Ольгови,
15 1 Ольга Святъславличя.
Тѣй бо Олегъ мечемъ кра-
молу коваше, и стрѣ-
лы по земли сѣяше.

.....

16 9 Тогда при
Олзѣ Гориславличи сѣя-
шется и растяшеть усо-
бицами; погибашеть жизнь
17 1 Даждь-Божя внука,
въ Княжихъ крамолахъ
вѣци человѣкомъ скрати-
шась. Тогда по Руской
5 земли рѣтко ратаевѣ ки-
кахуть: нѣ часто врани
граяхуть, трупиа себѣ
дѣляче; а галици свою
рѣчь говоряхуть, хотятъ
10 полетѣти на уѣдѣ. То
было въ ты рати, и въ
ты плѣкы; а сице и ра-
ти не слышано: съ заран-
ня до вечера, съ вечера
15 до свѣта летятъ стрѣлы
каленыя; гримлютъ саб-
ли о шеломы; трещать
копѣя харалужныя, въ по-
лѣ незнаемѣ среди земли
20 Половецкыи. Чръна земля
подъ копыты, костыи
18 1 была посѣяна, а кровію
полянна; тугою възидоша
по Руской земли.

.....

Были вѣци Трояни, минула
лѣта Ярославля; бы-
ли плѣци Ольгови,
Ольга Святославличя.
Тыи бо Ольгъ мечемъ коро-
молу коваше и стрѣ-
лы по земли сѣяше.

.....

Тѣгда при
Олзѣ Гориславличи сѣя-
шеть ся и растяшеть усо-
бицями, погибашеть жизнь
Даждьбожя внука,
въ княжихъ коромолахъ
вѣци человѣкомъ съкороти-
шя ся. Тѣгда по Русьскѣ
земли рѣдѣтко ратаеве ки-
кахуть, нѣ чясто ворони
граяхуть, трупиа собѣ
дѣляче, а галицѣ свою
рѣчь говоряхуть, хотятъ
полетѣти на уѣдѣ. То
было въ ты рати и въ
ты плѣкы, а сицеѣ ра-
ти не слышано: съ заран-
ния до вечера, съ вечера
до свѣта летятъ стрѣлы
каленыѣ, гримлютъ са-
блѣ о шеломы, трѣщятъ
копѣя харалужная въ по-
ли незнаемѣ среди землѣ
Половчѣскыи. Чръна земля
подъ копыты костыи
была посѣяна, а кровію
полянна; тугою възидошя
по Русьскѣ земли.

.....

By'li vě'ci Troja'ni, minu'la
lě'ta Jarosla'vl'a; by'-
li rьlci' Ol'ьgo'vi
Ol'ьga' Sv'atosla'vl'iča.
Ty'ji bo Ol'ьgъ mečъmъ koro-
mo'lu kova'se i strě'-
ly po-zeml'i sě'jaše.

Тѣгда' при
Ольгѣ' Горисла'вл'ичи сѣ'ja-
шетъ s'a i rost'a'шетъ uso-
бицями, погыба'шетъ жи'знь
Да'збо'жа вьну'ка,
въ кьна'зихъ коромо'лахъ
вѣ'ci čelově'комъ съкороти'-
ша ѡ. Тѣгда' по Ру'сьсцѣ
земл'и рѣдѣ'ко ра'тајеve ki'-
kahуъ, нъ ča'sto vo'roni
gra'jahуъ, tru'pija sobě'
дѣл'a'че, а га'личѣ svoju'
рѣ'чь govo'a'хуъ, hot'atъ
poletě'ti na uję'dije. To
by'lo въ ty' ra'ti i въ
ty' рьlky', a si'čeјѣ ra'-
ti ne sly'sano: съ zara'-
nija do večera, съ večera
do svě'ta let'atъ strě'ly
ka'enyjě, gri'ml'utъ sa'-
bl'ě o šölo'mi, trěšč'atъ
k'opija' haralu'znaja въ pro-
li' nezna'jemě seredi' zeml'ě'
Polovč'sky. Čьrna' zeml'a'
podъ kopy'ty kostmi'
byla' posěj'ana, a kr'ьviju'
polija'na; tu'goju vьzido'sa
po Ru'сьсцѣ zemli.

Bil je vek Trojanov, minila
so leta Jaroslavova; bili so
vojni pohodi Olegovi,
Olega Svjatoslavljica.
Ta Oleg je namreč z mečem
upor koval in strelice
po zemlji sejal.

Tedaj so se
za Olega Gorislavljiča
sejali in rasli spori,
propadalo je imetje
Dažbožjega vnuka,
v knežjih uporih
se je ljudem čas življenja
skrajšal. Tedaj so po ruski
zemlji redko oratarji
jadikovali, toda čisto vrani
krakali, trupla si
deleč, a kavke so po svoje
vriščale, hoteč
odleteti na pojedino.
To je bilo v onih bojih in
v onih vojnih pohodih, a o takem
boju se ni slišalo: od zarana
do večera, od večera
do svita lete kaljene
strelice, grme sablje
ob šleme, treskajo
jeklena kopja na tujem
bojnem polju sredi zemlje
polovške. Črna zemlja
pod kopiti je bila
s kostmi posejana, a s krvjo
polita, kot gorje so vzklike
po ruski zemlji.

дець, бишася другый:

- 10 третьяго дни къ полуд-
ню падоша стязи Иго-
ревы. Ту ся брата раз-
лучиста на березѣ быстрой
Каялы. Ту кроваваго вина
15 недоста; ту пирѣ докон-
чаша храбрїи Русичи: сва-
ты попиша, а сами по-
легоша за землю Рускую.
Ничить трава жало-
19 1 щами, а древо стугою къ
земли преклонилось.

.....

Дунай.

Ярославнынѣ

- 20 гласѣ слышитѣ: зег-
зицею незнаемъ, ра-
но кычетѣ: поле-
38 1 чю, рече, зегзицею по
Дунаеви; омочю бебрянѣ
рукавѣ въ Каялѣ рѣцѣ,
утру Князю кровавыя его
5 раны на жестоцѣмъ его
тѣлѣ. Ярославна ра-
но плачетѣ въ Путивлѣ на
забралѣ, аркучи: о вѣтрѣ!
вѣтрило! чему Господине
10, насильно вѣеши? Чему мы-
чеши Хиновскыя стрѣлки
на своєю не трудною крил-
цю на моея лады вой?
Мало ли ти бѣшетѣ горѣ
15 подѣ облакы вѣяти, ле-
лѣючи корабли на синѣ мо-
рѣ? Чему Господине мое

дѣнь, бишя ся други;,
третiego дѣне къ полудь-
нию падоша стязи Иго-
реви. Ту ся брата ро-
злучиста на березѣ быстрой
Каялы. Ту крѣваваго вина
не доста. Ту пирѣ доконь-
чашя хоробѣрии Русичи: сва-
ты попиша, а сами по-
легоша за землю Руську.
Ничить трава жяло-
щями, а древо ся тугою къ
земли переклоило.

.....

Дунай

Ярославнини ми ся

голосѣ слышитѣ, зегъ-
зицею незнаемъ ра-
но кычетѣ: Поле-
чю, рече, зегъзицею по
Дунаеви, омочю бебрянѣ
рукавѣ въ Каялѣ рѣцѣ,
утру кѣнязю крѣвавыя его
раны на жестоцѣмъ его
тѣлѣ. Ярославна ра-
но плачетѣ Путивли на
заборолѣ рѣкучи: О вѣтре,
вѣтрило! Чему, господине,
насильно вѣеши? Чему мы-
чеши хѣновскыя стрѣлки
на своєю нетрудною крил-
цю на моея лады воѣ?
Мало ли ти бѣшетѣ горѣ
подѣ оболыкы вѣяти, ле-
лѣючи корабли на сини мо-
ри? Чему, господине, мое

Bi'sa s'a

dьнъ, bi'sa s'a drugy'ji;
 tretjega dne kь polu'dь-
 niju pa'doša st'a'zi I'go-
 řevi. Tu' s'a bra'ta ro-
 zluči'sta na b'rezě by'strojě
 Kaja'ly. Tu' krъva'vogo vina'
 ne dosta'. Tu' pi'rb dokonь-
 ča'sa horo'bъriji Ru'siči: sva'-
 ty popoji'sa, a sa'mi po-
 lego'sa za'-zeml'u Ru'sьsku.
 Ni'čitъ trava' ža'lo-
 ščami, a derevo s'a tu'goju kь-
 zeml'i perekloni'lo.

... ..

Na

Duna'ji

Jaroslavъninъ mi s'a
 go'losъ sly'sitъ, zegъ-
 zi'čeu neznajemъ ra'-
 no ky'četъ: Pole-
 ču', reče, zegъzi'čeu po
 Duna'jevi, omoču' bebъa'nъ
 ruk'avъ vъ Kaja'lě rěčě,
 utьru' kъna'z'u krъva'vyjě jęgo-
 ra'ny na žestočěmъ jęgo-
 tělě. Jaroslavъna ra'-
 no pla'četъ Puti'vl'i na
 zaborolě rьkuči': O vę'tre,
 vę'trilo! Čemu', gospodi'ne,
 nasi'ľno vę'ješi? Čemu' my'-
 češi hy'novsky strělъky
 na svojeju' netru'dьnoju krilь-
 ču' na mojejě' la'dy vo'jě?
 Ma'lo li ti b'a'šetъ gore'
 podъ oboloky' vę'jati, le-
 lęjuču korabl'ě' na sin'i' mo-
 ri'? Čemu', gospodi'ne, moje

Bojevali so se

en dan, bojevali so se drugi;
 tretjega dne opoldne
 so pali Igorjevi prapori.
 Tu sta se brata ločila
 na bregu bistre Kajale.
 Tu je zmanjkalo krvavega
 vina. Tu so gostijo dokon-
 čali hrabri Rusiči: svate
 so napojili, a sami po-
 legli za zemljo rusko.
 Ponika trava od žalosti,
 a drevo se je od gorja
 k zemlji sklonilo.

... ..

Na

Donavi

mi se sliši Jaroslavnin
 glas, kot kukavica
 neznan rano
 kuka: Poletim,
 je rekla, kot kukavica
 po Donavi, omočim bobrov
 rokav v Kajali reki,
 otrekne knezu njegove krvave
 rane na njegovem čvrstem
 telesu. Jaroslavna rano
 plače v Putivlju na
 obzidju rekoč: O veter,
 vetrič! Čemu, gospod,
 silno veješ? Čemu sip-
 lješ hinovske strelice \
 na svojih neutrujenih
 perutih na mojega moža vojščake?
 Ali ti je bilo malo veti gori
 pod oblaki, zibajoč
 ladje na sinjem morju?
 Čemu, gospod, si razpihal

веселіе по ковылію розвѣя?
Ярославна рано плачеть
20 Путивлю городу на заборо-
ролѣ, аркучи: о Днепре
39 1 словутицю! ти пробилъ
еси каменныя горы скво-
зѣ землю Половецкую.
Ты лелѣялъ еси на собѣ
5 Святослави носадѣ до
плѣку Кобякова: възлелѣи,
господине мою ладу къ
миѣ, а быхъ неслама къ
нему слезѣ на море рано.
10 Ярославна рано плачеть
къ Путивлѣ на забралѣ,
аркучи: свѣтлое и тресвѣт-
лое слѣнце! всѣмъ теп-
ло и красно еси: чему
15 господине простре горя-
чюю свою лучю на ладѣ
вои? въ полѣ безводнѣ жа-
ждею имъ лучи съпря-
же тугою имъ тули
20 затче.
Прысну море полуночи;
идуть сморци мѣлами;
Игореви Князю Богъ путь
кажетъ изъ земли Поло-
25 вецкой на землю Рускую,
40 1 къ отню злату столу.
43 3 а не сорокы втрес-
коташа. На слѣду Иго-
5 ревъ ѣздитъ Къза съ Кон-
чакомъ. Тогда врани не
граахуть, галици помѣл-
коша, сорокы не треско-
таша, ползѣю ползѣша

веселие по ковылію розвѣя?
Ярославна рано плачеть
Путивлю городу на заборо-
ролѣ рѣкучи: О Днѣпрѣ
Словутицю! Ты пробилъ
еси камяныѣ горы скво-
зѣ землю Половѣчьску.
Ты лелѣялъ еси на собѣ
Святославлѣ насадѣ до
плѣку Кобякова. Възлелѣи,
господине, мою ладу къ
мѣнѣ, а быхъ не сълама къ
нему слезѣ на море рано.
Ярославна рано плачеть
Путивли на заборолѣ
рѣкучи: Свѣтлое и трѣсвѣт-
лое слѣнце! Всѣмъ те-
пло и красно еси. Чему,
господине, простре горя-
чюю свою лучю на ладѣ
воѣ, въ поли безводнѣ жа-
жею имъ лукы съпря-
же, тугою имъ тулы
затче?
Прысну море полуночи;
идуть смѣрци мѣлами.
Игореви князю богъ путь
кажетъ и-землѣ Поло-
вѣчьскы на землю Руську
къ отню золоту столу.

А не сорокы вѣстро-
скоташа, на слѣду Иго-
ревлѣ ѣздитъ Къза съ Конь-
чакъмъ. Тѣгда ворони не
граахуть, галицѣ помѣл-
коши, сорокы не треско-
таши, по лозию ползѣши

veselije po kovylju rozvě'ja?
 Jarosla'vna ra'no pla'četb
 Puti'vl'u gorodu na zabo-
 ro'le r'kučič': O D'něpre
 Slovu'tiču! Ty' probi'tb
 jesi' ka'mjanyjě goru skvo-
 zě'-zemi'u Polovčě'sku.
 Ty' lele'ja'tb jesi' na sobě'
 Sv'atosla'vl'i nasa'dy do
 r'pku' Kob'ako'va. Vbzlele'ji,
 gospodi'ne, moju' la'du kb
 m'ně', a'byhtb ne s'bla'la kb
 nemu' sl'z'b na'mo'e ra'no.
 Jarosla'vna ra'no pla'četb
 Puti'vl'i na zaboro'le
 r'kučič': Svě'tloje i tr'bsvě'tb-
 loje s'bl'p'če! Vbš'm'b te-
 plo i kras'no jesi'. Čemu',
 gospodi'ne, pro'st're gofa'-
 čuju svoju' lu'č'u na la'dě
 vo'jě, v' pol'i' bezvod'ně ža'
 žeju j'i'm'b lu'ky s'p'ra-
 že, tu'goju j'i'm'b tu'ly
 za't'č'e.

Pry'snu mo'e polu'noči;
 i'd'utb sm'p'ci m'gla'mi.
 I'go'fevi kb'na'žu bog'b r'utb
 ka'žetb i-zemi'ě' Polo-
 včě'sky na'-zemi'u Ru's'bsku
 kb o't'bu zo'lotu stolu'.

.....

A ne soro'ky v'bstro-
 skota'ša, na slědu' I'go-
 řevě jě'zditb K'za' s'b Kon-
 čak't'b. T'g'nda' voroni ne
 gra'jahutb, ga'líč'e pom'bl'-
 koša, soro'ky ne trosko-
 ta'ša, po lo'ziju r'pzoša

moje veselje po kovilju?
 Jaroslavna rano plače
 na obzidju mesta Putivlja
 rekoč: O Dnjeper
 Slovutič! Ti si prebil
 kamnite gore skozi
 zemljo polovško.
 Ti si zibal na sebi
 Svjatoslavove ladje do
 Kobjakove vojske. Priziblji,
 gospod, mojega moža k
 meni, da ne bi pošiljala k
 njemu solz na morje rano.
 Jaroslavna rano plače
 v Putivlju na obzidju
 rekoč: Svetlo in presvet-
 lo sonce! Vsem si top-
 lo in krasno. Čemu',
 gospod, si prostrlo vroče
 svoje žarke na moževe
 vojščake, na brezvodnem polju
 si jim z žejo loke skrivilo,
 si jim z gorjem tulce
 zataknilo.

Zapljuskalo je morje opolnoči;
 gibljejo se megleni smrki.
 Igorju knezu bog pot
 kaže iz zemlje polov-
 ške na zemljo rusko
 k očetovemu zlatemu prestolu.

.....

A niso srake zarege-
 tale, po sledu Igor-
 jevem jezdi Gza s Kon-
 čakom. Tedaj vrani niso
 krakali, kavke so umolk-
 nile, srake niso rege-
 tale, po trstju so samo

10 только, дятлове тек-
томъ путь къ рѣцѣ ка-
жутъ, соловіи веселыми
пѣсьми свѣтъ повѣдаютъ.
Млѣвить Гзакъ Кончако-
15 ви: аже соколъ къ гнѣзду
летитъ, соколича рострѣ-
ляевъ своими значеными
стрѣлами. Рече Кончакъ
ко Гзѣ: аже соколъ къ
20 гнѣзду летитъ, а вѣ со-
колца опутаевъ красною
дивицею. И рече
44 1 Гзакъ къ Кончакови: аще
его опутаевъ красною дѣ-
вицею, ни нама будетъ
соколыца, ни нама красны
5 дѣвице, то почнутъ наю
птици бити въ полѣ По-
ловецкомъ.

Рекъ Боянъ и ходы
на Свягъславля пѣствор-
10 ца стараго времени Яро-
славля Ольгова Коганя
хоти: тяжко ти го-
ловы, кромѣ плечю; зло
ти тѣлу, кромѣ головы:
15 Руской земли безъ Игоря.
Солнце свѣтитя на небе-
сѣ, Игорь Князь въ Рус-
кой земли. Дѣвици поють
45 1 на Дунаи. Выютя голоси
чрезъ море до Кіева.
Игорь ѣдетъ по Боричеву
къ Святѣй Богороди-
ци Пирогощей. Страны
46 1 ради, гради весели, пѣвше
пѣснь старымъ Княземъ,
а по томъ молодымъ.

только, дятлове тѣкъ-
тѣмъ путь къ рѣцѣ ка-
жутъ, соловіи веселыми
пѣсьными свѣтъ подѣдаютъ.
Млѣвить Къза къ Коньчяко-
ви: Аже соколъ къ гнѣзду
летитъ, соколича рострѣ-
ляевъ своими золочеными
стрѣлами. Рече Коньчякъ
къ Къзѣ: Аже соколъ къ
гнѣзду летитъ, а вѣ со-
кольца опутаевъ красною
дѣвицею. И рече
Къза къ Коньчякови: Аче
его опутаевъ красною дѣ-
вицею, ни нама будетъ
соколыца, ни нама красны
дѣвицѣ, то почнутъ наю
птици бити въ поли По-
ловьчесьѣ.

Рекъ Боянъ исходы
на Святославлѣ, пѣстворѣ-
ця старого времени Яро-
славля, Ольгова коганя:
Хотя и тяжко ти го-
ловѣ кромѣ плечю, зло
ти тѣлу кромѣ головы, —
Русьсѣѣ земли безъ Игоря.
Сълнце свѣтитъ ся на небе-
се, Игорь кнѣзь въ Русь-
сѣѣ земли. Дѣвицѣ поють
на Дунаи, выютъ ся голоси
черезъ море до Кіева.
Игорь ѣдетъ по Боричеву
къ святѣй Богороди-
ци Пирогощи. Страны
рады, города весели. Пѣвше
пѣснь старымъ кнѣземъ,
а по томъ молодымъ

только, д'а'тыlove ть-кь-
 тьмь руть-кь-рѣсѣ ка'-
 жуть, solov'iji' vese'lymi
 pѣ'sny'mi svѣ'tь povѣ'dajutъ.
 Mьl'vitъ Kъza' кь Kоньчакo-
 vi: A'že sokolъ кь gnѣzdu'
 leti'tь, sokoli'ča rostrѣ-
 l'a'jevѣ svojimi' zolocѣny'mi
 strela'mi. Re'če Kоньчакъ
 кь Kъzѣ': A'že sokolъ кь
 gnѣzdu' leti'tь, a vѣ' so-
 kolъца' opu'tajevѣ kra'sny'ju
 dѣ'vѣcju. I re'če
 Kъza' кь Kоньчакo-vi: A'če
 jego' opu'tajevѣ kra'sny'ju dѣ-
 vѣcju, ni' na'ma bu'detъ
 sokolъца', ni' na'ma krasny'
 dѣ'vѣcѣ, to' роcьny'tь на'ju
 pьtici' bi'ti vѣ' роl'i' Ро-
 ловьcъсѣ.

Reklъ Boja'nъ ishodъ
 na Sv'atoslavl'ѣ, pѣ'snotvorъ-
 ča sta'rogo vremenе: Jaro-
 slavl'a, Olъgova koga'na:
 Ho'ta' t'ažьko ti go-
 lovѣ kromѣ' pleču', zъlo
 ti tѣ'lu kromѣ' golovy', —
 Ru'sьscѣ zeml'i bez I'go'a.
 Sьl'ny'cѣ svѣ'titъ s'a na nebe-
 se, I'go'бъ kъna'zъ vъ Ru'sь-
 scѣ zeml'i'. Dѣ'vѣcѣ pojutъ
 na Duna'ji, vijutъ s'a go'losi
 čeresъ mo'ге do Ky'jeva,
 I'go'бъ jѣ'detъ po Bori'čevu
 кь sv'atѣ'ji Bogoro-di-
 či Pirogo'šči. Stra'ny
 ra'dy, go'rodi veseli. Pѣ'vъše
 pѣ'sny' sta'rumъ kъna'z'emъ,
 a po tomъ molody'mъ

plezale, detli s trkom
 pot k reki kažejo,
 slavci z veselimi
 pesmimi svit napovedujejo.
 Reče Gza Končaku:
 Ako sokol h gnezdu
 leti, bova sokoliča ustrel-
 lila s svojimi pozlačenimi
 strelicama. Rekel je Končak
 Gzi: Ako sokol h
 gnezdu leti, bova pa midva
 sokoliča omrežila s krasno
 devico. In rekel je
 Gza Končaku: Če
 ga omreživa s krasno de-
 vico, ne bova imela
 ni sokoliča, ni krasne
 device in začeli bodo naju
 ptiči biti na polju po-
 lovškem.

Rekel je Bojan ob preminotju
 Svjatoslavovem, pesmotvorec
 starega časa Jaro-
 slavovega, Olegovega kanovega:
 Dasitudi ti je glavi težko
 brez pleč, zlo
 ti je telesu brez glave, —
 ruski zemlji brez Igorja.
 Sonce se sveti na nebe-
 su, Igor knez je v rus-
 ki zemlji. Device pojo
 na Donavi, vijejo se glasovi
 čez morje do Kijeva.
 Igor jezdi po Boričevu
 k sveti Bogorodici
 Pirogošči. Krajine
 se radujejo, mesta se vesele.
 Peli smo pesem starim knezom,
 a potem je peti mladim.

Пѣти слава Игорю Святѣ-
 5 славлича. Буй туру Все-
 володѣ, Владиміру Иго-
 ревичу. Здрави Князи и
 дружина, побараа за
 христьяны на поганѣхъ.
 10 пльки. Княземъ слава,
 а дружинѣ Аминь.

пѣти. Слава, Игорю Свято-
 славличю, буи-туре Все-
 володе, Володимѣре Иго-
 ревичю! Стѣдорови князи и
 дружина, побараюче по
 крѣстьянѣхъ на поганѣхъ
 плькы! Къняземъ слава,
 а дружинѣ чѣсть!

PRIPOMBE IN KOMENTAR

I. *Editio princeps 1800*

O prvi izdaji, ki ima poleg kopije za carico Katarino II., kakor je bilo v uvodu obrazloženo, kot edini ohranjeni tekst poeme pomen originala, glej v splošnem tam, o arhaičnih sledovih starorusčine XII. stoletja pa v sledečem odstavku o rekonstrukciji. Ohranjeni tekst v pravopisnem in jezikovnem pogledu predstavlja že zvečine poznejšo skoro novodobno sliko. Za ponazoritev tega naj je navedeno nekaj primerov. Pri redukcijskih vokalih vlada vobče že sedanje stanje, ojačenja v **o - e** ali onemenja: 3₅ орломъ за орьлѣмъ, 15₂ мечемъ за мечѣмъ, 3₉₋₁₀, 4₅ лебедѣй за лебедии, 7₆ вѣщей за вѣщии; 7₆ внуче за вѣнуче, 44₅ почнуть за почьнуть i. pod. Znak ъ je pogosto zamenjan z њ: 2₁ былинамъ за -амъ, 3₉, 4₁ соколовъ за -овъ, 5₅ умъ за -ъ, 7₆ Велесовъ за -овъ itd. Prim. celo 15₁ Святѣславлича за 1₅ Святѣ- in to за Свято- i. pod. Refleksi za jezičniška sonanta se pišejo navadno pod poznejšim južnocerkvenoslovanskim vplivom z **лѣ - рѣ** ali tudi po poznejšem ruskem izgovoru z **ол in ор - ер**: 3₉₋₁₃ слънце poleg 44₁₀ солнце за сълньце (kot dokaz poznejšega izpreminjanja prim. izven odlomka celo 35₁₅ вѣ плъночи за вѣ полу ноци - полночи), 4₆ прѣсты за пѣреты poleg 5₆ сердца за сѣрдѣця i. dr. Poznejšemu južnemu vplivu je pripisati pisavo 3₉₋₁₇₋₁₈ жяжею за жяжею ali 17₁ Даждѣ-Божа за Дажьбожя. Assimilacije soglasniških skupin po onemenju redukcijskih vokalov so tudi poznejše: n. pr. 5₁₀ Половѣцькую за Половьчѣську, 8₁₂ i. dr. чти за чѣсти i. pod. Ako se južno-slovanskim fonetičnim oblikam z **pa - ла, рѣ (pe) - лѣ** za rusko »polnoglasje« in začetno **pa-** za rusko **po-** daje prednost, more to biti takisto poznejši pojav. V oblikoslovju so oblike v veliki množini nadomeščene z novejšimi, n. pr. 38₁₀₋₁₇ на синѣ морѣ за на сини мори, 3₉₋₁₇, 44₆ вѣ полѣ за вѣ поли, 17₁₈ копіа харалужныя за копия харалужныя, 2₁, 6₁₇ сега времени за веремене (вре-). Ruski končaj **-ѣ** je po večini nadomeščen s čkslov. **-я**: n. pr. 38₄₋₅ кровавыя раны за крѣвавыѣ раны i. pod. Pri glagolu se piše končaj 3. osebe že navadno s trdim t: 1₁, 38₁₄ бяшетъ за бяшеть, 43₁₆, 2₀ летитъ за летить. Povratni zaimек **ся** se veže pogosto z glagolsko obliko: 3₂₋₃ растѣкашетья за растѣкашеть ся, 44₁₆ свѣтитъя in celo v reducirani obliki 17₃₋₄ скратинасъ за съкоротина ся itd. Pri sufiksu **-ск-** so redoma sestavljene oblike, dasi so se v stari ruščini, kjer ni šlo za kakovost, rabile še proste nominalne. Prim. 5₁₀₋₁₁ за землю Руськую proti mestu v listini vel. kn. Mstislava Volodiměroviča in njegovega sina iz l. 1128—1132 дѣржа роуеською землю. Tudi grafika ni več staroruska: je **le y** in **ne ou**, **ы** in **ne ъ**, **я** in **ne и - ѿ**, **e** in **ne izmenoma и - e** i. dr. Dialektične, severnovelikoruske, novgorodsko-pskovske črte se vidijo v zamenj **c s č** in **s s š** in narobe: 14₁ вѣчи proti 17₃ вѣци, 3₉₋₁ словутицю за -ичю, 3₅ шизымѣ за сизымѣ i. dr. Očitne rokopisne ali tiskovne pomote so:

pěti'. Sla'va, I'gořu Sv'ato-
sla'vl'iču, bu'ji-tu're Vb's'e-
volode, Volodiměre I'go-
řeviču! Sьdoro-vi kьna'z'i i
družina, poba'rajuče po
kьstija'nьhъ na poga'nyjě
pьlky'! Kьna'z'emъ sla'va,
a družině čьstь!

Slava, Igor Svjato-
slavič, smeli tur Vse-
volod, Volodiměr Igor-
jevič! Zdravi knezi in
družina, boreči se za
kristjane proti poganskim
vojskam! Knezom slava,
a družini čast!

31 хотяще, v kopiji prav -ше; 37 речь за рече okrajšano z nadpisanim ч nad ре, 311, 620 пѣсь за okrajš. пѣсьнь, to je пѣ z nadpisanim с (prim. še 4312 пѣсьми за пѣсьньми in 440-10 пѣстворца за пѣшотворьця); 312 Ярослову за -слав- (v kopiji -а-), 1712-13 сице и рати за сицеѣ рати, 191 стугою за ся тугою, 388 о вѣтрѣ за вос. о вѣтре, 398 посады за на-, 3911 кь Путивлѣ за вѣ Путивли ali brez вѣ, 3918 лучи за лубы, 433-4 втроскоташа за вѣс- z nadpisanim с, 4314 Гзакъ Кончакови за Къва кь Коньчякови v primeri s 4318-19 Кончакъ ко Гзѣ i. dr.

II. Rekonstrukcija

Pri rekonstrukciji iz tehničnih tiskarskih razlogov, pa tudi zaradi bolj razumljivega primerjanja s prvo izdajo ni uporabljena stara cerkvenoslovanska pisava, ampak sedanja ruska in zato grafično **ы** za **ѣ**, **у** za **оу**, **я** in **е**, kakor je bilo že gori pod I. omenjeno; uveden je sedanji način interpunkcije; upoštevana ni končno seveda tudi ne kakšna okrajšava besed pod »titli«. Vse to je za razumevanje teksta, za kar pri rekonstrukciji v prvi vrsti gre, brez pomena. Naloga rekonstrukcije je le jezikovna in tekstna, prva za določitev stare prvotne oblike jezika, druga za pridobitev smisla in poetične oblike originala poeme.

1. Splošne pripombe o jeziku

V jezikovnem pogledu prihajajo v poštev splošna dognanja o zgodovinskem razvoju ruskega jezika, zlasti pa še arhaizmi spomenika samega. V fonetičnem pogledu sta se redukcijška vokala **ѣ-ѣ**, kakor je pokazal A. Šahmatov, Очеркъ древнѣйшаго періода исторіи рускаго языка отд. V, гл. III in zlasti § 343, str. 207, v staroruščini ohranila najmanj do sredine XII. stoletja. Primeri v drugem delu prvega novgorodskega letopisa o dogodkih iz l. 1200—1234 dokazujejo nahajanje vokalov **ѣ-ѣ** celo za prvo polovico XIII. stol. (ib. § 348, str. 213). V izdaji »Slova« so tako isto sledovi tega, ne glede na to, da je računati tudi s tradicijo, saj se avtor na več mestih sklicuje na svojega prednika Bojana, ki je zlagal pesmi za časa dedov v drugi polovici XI. in v začetku XII. stoletja. Jasno je seveda, da sta se šibka **ѣ-ѣ** izgovarjala že zelo reducirano. V pričujočem odlomku spomenika se nahaja n. pr. 3811 Хиновьскыя poleg 174 Руской, 3922 мьглами poleg 313 Мстиславу, 444 сокольца poleg 4320-21 соколца, 4411 in v naslovu Ольгова, 151 Ольга poleg 148 Олговь, 1610 Олзѣ, 151 Олегъ i. dr. Napeti **ѣ** pred **ј** je skoro vseskozi izražen z **і** (**і**): 11 братіe itd. Iz celotnega spomenika bi se zlasti za prvo, za **ѣ-ѣ** dalo navesti precej več primerov (prim. С. П. Обнорский, Очерки по исторіи рускаго литературнаго языка старшаго періода, Москва-Ленинград 1946, str. 138 v poglavju o »Slovu« str. 132 sl.). V zvezi z izgovorom redukcijških vokalov **ѣ-ѣ** stoji tudi veljavnost starega fonetič-

nega zakona odprtih zlogov. Za refleksje jezičnihskih sonantov se je v začetku spomenika ohranila staroruska pisava **ъл - ър (ьр)** poleg navadne pisave **ль - рь** (glej gori pod I.): 1₄ пълку, 4₁ пълкы poleg 5₉ i. dr. пълкы, 3₄ вълкомъ poleg 11₁₃ i. dr. (izven odlomka) вълкомъ, 3₇ първыхъ за пьрвыхъ poleg 37₁₀ прьвыхъ (izven odlomka). »Polnoglasne« oblike stoje poleg ksl. **ла - ра, рѣ** (ре) - **лѣ** (ле): 28₁ Володимиръ (izven odlomka) poleg navadnega 5₃ i. dr. Владимера, 46₅₋₆ in sicer le Всеволодѣ, 6₁₁ соловію poleg 6₁₃₋₁₄ славію, 45₁ гласи poleg 37₂₀ гласъ, 38₂₀ городу poleg sicer 46₁ гради, 11₁₂ хороброе poleg običajnega 3₁₃ i. dr. храброму, 11₁₆ воронъ poleg 17₆ i. dr. врани, v citatu iz »Slova« v pskovskem apostolu iz leta 1307 скоро-тишася poleg 17₃₋₄ скратишасъ, 10₁₀, 13₅₋₆ прегородиша poleg 13₇ преградиша; 17₁₇ i. dr. ле шеломи; 42₁₆ березѣ (izven odlomka) poleg 18₁₃ брезѣ, 7₁₀ переди poleg 3₁₁ преди. Pri knjižnih izrazih in izrazih z bolj abstraktnim pomenom je verjetno bila v rabi cerkvenoslovska oblika. Enako kakor pri »polnoglasju« so dublete pri začetnem **роз- — раз-**: 43₁₆₋₁₇ рострѣляевѣ poleg 3₂₋₃ растѣкашеть i. dr. Na starorusko mehkost produkta progresivne palatalizacije afrikate **ц** kaže pisava 38₁₂₋₁₃ крилцю ali 39₁ словутицю за voc. словутичю, kakor je pisano še sedaj mehko ч: 38₁ плечю, 38₂ омочю, 39₁₆ лучю, 44₁₃ плечю, 1₂ начяти. Pri drugih dveh šumevcih se sled mehкости ni več tako ohranil. Izven odlomka je enkrat 10₁₄ рассушасъ за росушя ся. Starorusko **у-** za **ю-** je najti izven odlomka 42₁₄ уношу in 42₁₇ уноши. Prehod velarnih **к - г - х** pred **ы** v postpalatale se je, po primerih v spomenikih vršil v južnoruskih narečjih že od začetka XII. stoletja, v pisavi pa izražal še na obojen način, z **ы** in **и** (prim. A. И. Соболевскій, Лекції по исторіи русскаго языка, изд. четвертое, Москва 1907, str. 130 sl.). V »Slovu« je seveda obojna pisava. Iz nje sklepa Obnorskij, da je v originalu bila pisava z **и** (o. c. str. 146). Ravno tako pa je mogoče na podlagi pisave n. pr. take ruskonarodne besede kakor 37₂₂ кычеть (tudi z glagolskim končajem **-тъ**) trditi nasprotno in nahajati v pisavi 17₅₋₆ кихахуть izpremembo po izgovoru. Pojav se je razvijal polagoma, a pisava se ni tako hitro ustalila. Ako je avtor »Slova« stal še kolikor toliko pod vplivom tradicije, tedaj je bolje, odločiti se v rekonstrukciji za **ы**. Tako se je odločil tudi n. pr. A. Potebnja v svoji izdaji (Воронежъ 1878) in v novejšem času R. Jakobson (New York 1948). Iz oblikoslovja je bil dual še v polni moči: 18₁₂₋₁₃ Ты ся брата разлучиста, 44₁₃ кромѣ плечю, 38₁₂₋₁₃ на своєю не трудною крилцю, 43₂₀₋₂₁ вѣ опутаевѣ, 44₅ наю, 44₃, 4 нама. Isto je reči o vokativu: 6₁₁, 7₅ О Бояне, 38₈ о вѣтрѣ, 38₉, 17, 39₇, 15 господине, 38₂₁ о Днепре, 7₆ внуче, 6₁₁ соловію, 39₁ словутицю i. dr. Staroruski deklinacijski končaj **-ѣ** proti jslov. **-е**, v ruski ckslov. redakciji **-я**, je viden 3₇₋₈ gen. sing. fem. усобицѣ, 44₅ дѣвице. Produkti druge regresivne palatalizacije so ohranjeni 14₆ nom. plur. плѣци, 18₁₁ стязи, 16₁₀ loc. sing. при Олзѣ, 18₁₃ на брезѣ i. dr. Stare oblike so: 45₁ nom. plur. masc. гласи, 44₁₆₋₁₇ loc. sing. neutr. на небесѣ за **-се**, 1₂₋₃ instr. plur. словесы i. dr. Primerov pridevniške nominalne sklanje je še mnogo v spomeniku, kakor 7₁₁ gen. sing. мила брата itd. Pri sestavljeni deklinaciji so poleg oblik že po analogiji zaimkov (gen. sing. masc.-neutr. -ого itd.) tudi še starejše, kakor n. pr. 38₆ loc. sing. neutr. жестоцѣмъ, 45₄ dat. sing. fem. святѣи i. dr. Pri osebnih zaimkih so še enklitične oblike: 18₃, 4 ми (izven odlomka), 38₁₄ ты, 1₁ dat. plur. ны. Pri glagolu je mnogo ostankov pisave končaja 3. osebe **-тъ**: 7₆ ржуть, 7₇ звенить, 7₈ трубятъ, 7₉ стоятъ; 16₁₁ растяшеть, 16₁₂ погибашеть itd. Imperfekt in aorist sta seveda še v moči. Pri imperativu so stare oblike, kakor n. pr. 5₁ почнемъ за почьтѣмъ i. dr. Kondicional se sprega v aoristni obliki: 39₈ абыхъ несала, 6₁₂₋₁₃ абы ты ущекоталъ. Pomožni glagol je še v rabi: 39₁₃₋₁₄ тепло и красно еси, v perfektu 39₁₋₂ ты пробилъ еси, 39₄ ты лемѣялъ еси. Participi v ruski obliki se sklanjajo: 17₈ nom. plur. masc. дѣлчѣ, 46₁ пѣвшѣ. Iz vsega pregleda jasno pronica slika staroruskega jezika originala XII. stoletja. To pa nas tudi upravičuje v tej smeri rekonstruirati ves ohranjeni tekst.

2. Komentar k tekstu in druge pripombe k posameznim mestom

V splošnem je pripomniti, da se rekonstrukcija v tekstnem pogledu po možnosti ne oddaljuje od prve izdaje in da so pomenske izpremembe besed in dodatki označeni z razprtim tiskom.

¹⁻² братие voc. sing. k fem. coll. братия.

¹⁴ пѣлку loc. sing. po osnovah na -ѣ-, ki se je uveljavljal pri izrazih za neživo, tu tudi zaradi velara pred končajem.

¹⁵ Святославлѣчя patron. je izveden od posesivnega pridevnika Святославль (prim. v naslovu) kakor je 46^{a-7} Игоревичю pri drugem takem sufixu.

²¹ време*н*e i. dr. je puščeno v cerkvenoslovanski obliki in ne ruski вереме*н*e zbog bolj abstraktnega pomena.

³¹ аче rus. za ckslov. аще.

³² бѣлою вѣверицею je vstavljeno (tega v doli navedenih izdajah ni), ker to zahteva smisel prispodobe, imenovanje še tretje živali, kakor tako trojno navajanje avtor »Slova« tudi sicer rad uporablja, n. pr. 427⁻⁹ (izven odlomka) гоголемъ - чайцами - чрънядьми. Prim. tudi 613, 15, 17 скачи - летая - рищя. Po slovarju A. Dalja I 177 je naziv бѣлая вѣверица starinski: виру (to je denarno kazen za uboj) платили по бѣлѣй вѣверицѣ. V »Slovu« samem je 213⁻⁹ поганѣи ... емляку дань по бѣлѣ отъ двора. Veza misli najprej s šviganjem verovice kaže, kakor to priča celo »Slovo«, avtorjevo veliko poznanje prirode. Fr. Erjavec, Domače in tuje živali v podobah II 53 (v Celovcu 1869), pravi o verovici: »kakor misel hitro šine po smreki v gosto krošnjo«. Od Pletersnika tega ni mogel prevzeti, ker ta pravi »kakor slavec po drevesu«. Opuščen je verovice v tekstu se dá razložiti. V prepisovanem rokopisu je bilo мыслию napisano vsekakor okrajšano мышо z nadpisanim с, kakor je to storil tudi V. Peretec v izdaji »Slova« (Kijev, 1926, str. 93). To okrajšavo pa je mogel brati prepisovalec XV.—XVI. stoletja in sicer v Pskovu kot мысью, kar pomeni tam po Dalju II 373: »мысь ж. иск. бѣлка, векша («to je verovica»). Мысь je pa v pskovskem narečju za мышь, kar se medsebojno podpira s 3⁵ шизымъ po zamenjavanju s - š v tem narečju. Da je neki rokopis »Slova« res bil v Pskovu, dokazuje citat v pripisu k apostolu iz leta 1307, ki je bil last Pantelejmonovega samostana v Pskovu: »... при сихъ князехъ сѣяшеться и растяше усобицами - гыняше жизнь наша, въ князѣхъ которыи вѣщи скоротипаша челоуѣкомъ« (Описание слав. рукописей москов. синод. библ. I 293, Москва 1855). V »Slovu« je to 16⁹⁻¹⁷⁴: »Тогда при Олѣѣ Гориславличи сѣяшеться и растяшеть усобицами; погибашеть жизнь Даждь-Божа внука, въ Княжихъ крамолахъ вѣщи челоуѣкомъ скратипашь.« Котора v apostolu je sinonim h крамола »Slova«. Obnorskij o. c. str. 134—5 odklanja vsak pskovski vpliv in podpira to celo s tem, da je sизьѣй etimološki neznanega porekla, dasi je starorusko. Od mene navedeno pa, mislim, naravno in podprto govori za zadnji prepis XV.—XVI. stoletja v Pskovu.

³⁶ помняшеть i. pod., kakor gori 11 бяшеть, 32⁻³ растѣкашеться, so primeri imperfekta z dodanim osebilom 3. osebe -тъ.

³⁷ речъ je napačno braña okrajšava pe z nadpisanim ч.

³⁸ Тѣгда je starejša oblika v primeri z rus. тогда.

³⁷⁻⁹ О усобицѣ, knežjih medsebojnih bojih glej prip. k 152.

³⁹ gen. plur. соколѣ je v kvantitativnem razmerju verjetno starejši (prim. še danes сто человек, десять раз i. pod.). Prispodoba je vzeta iz sokoljega lova, kar se v »Slovu« nahaja na mnogih mestih (glej n. pr. 44⁶⁻⁷).

⁴⁰ которыи se nanaša na лебедѣи in ne na соколовъ, zato stoji pač za acc. plur fem. которыѣ.

³¹¹ пѣсь нам, пѣснь po okrajšavi пѣ z nadpisanim с.

3₁₂—4₃ Jarosláv († 1054), znameniti veliki knez kijevski, sin sv. Vladimira (Vodiměra, † 1015); Mьstisláv Tmutorakanski (gl. str. 370, † 1032), brat Jaroslavov, je v dvoboju ubil kasoškega kneza Rededja (Kasogi so bili Čerkesi); Román Svjatoslávjič († 1079, ubit od Polóvcev), brat Olégov. Oče Svjatosláv († 1076) je bil sin Jaroslavov.

4₂ Романови s končajem -ови od osnov na -ъ- zlasti pri lastnih imenih, imenih oseb.

4₆₋₇ живая (струны) je najbrž po analogiji mehkega tipa čkslov. redakcije (M. Woltner, Zeitschrift für slav. Philol. 1935, XII 103—5).

5₂₋₃ Под отъ старога Владимера je mišljen Володимѣръ s priimkom Мономахъ († 1125), bratranec Olégov. Povod priimka (iz gr. μονομάχος »samoborec») ni povsem jasen.

5₆₋₁₀ на землю Половѣцкую (za polóvčesku, glej str. 384). Polóvci so bili turško pleme, Kumani, XI.—XIII. stol. Podjarmili so Pečenege. O njih glej str. 370.

6₁₆₋₁₇ свивая славы оба помы сего времени v smislu slave starih in avtorju sodobnih knezov.

6₁₄ По »Slovu o Zadonščině« piše Jakobson выщекоталь (prim. I. I. Sreznevskij, Материалы для словаря древнерусск. языка I 459).

6₁₇₋₁₈ въ тропу Трояню je našlo zelo številne razlagalce. Tu ni mesta govoriti o njih. Na najenostavnejšo stvar je opozoril že Karamzin v prip. 69 k II. poglavju I. dela, str. 23: »Извѣстная via Traiani изображ. на Сульцеровой картѣ Валахин... простирается отъ береговъ Дуная до Прута, и далѣе на Востокъ по южной Россіи (См. Кантемиръ, Описание Молдавіи и Випшинг, Erdbeschreibung II 770).« Zadnji je A. F. Büsching (1724—1793), ki je izdal Neue Erdbeschreibung v 11 knjigah (Hamburg 1754—92). Slavni rimski cesar Trajan, s priimkom »divinus«, ki je podjarmil Dake in zavaroval mejo z nasipi, je prešel celo v slovansko mitologijo (prim. L. Niederle, Slovanské starožitnosti, oddíl kulturní II 125). Ti nasipi so mogli biti znani. Vélíki knez Svjatosláv, oče sv. Vladimira, je izvršil leta 967 bojni pohod proti Bolgarom. Igorjeva žena, Jaroslavna epa (prim. 37₁₀ sl.), je bila hči mogočnega gališkega kneza Jaroslava Osmomysla, ki je vladal do Karpatov in do Donave (30₃ sl.). 30₁₀₋₁₁ je rečeno o njem: »завтори въ Дунаю ворота« in 30₁₂₋₁₃ »судьбъ рядя до Дуная«. Razen tega pa so v poemi po tradiciji take reminiscence v zvezi s pogansko dobo, kakor pridevek Bojanu 7₅₋₆ Велесовъ ввуче, za ruski narod 16₆₋₁₇₁ жизнь Дажь-Божа внука, za vetrove 12₁₆₋₁₇ вѣтри, Стрибожи внуци, a 25₁₇ sl. se pripoveduje, da gotške deve (na Krimu) pojo o Busovem času, kar more biti le knez Antov, prednikov Rusov, v IV. stoletju. Tako se 6₁₇₋₁₉ рица въ тропу Трояню чресъ поля на горы lepo sklada s poetično dikcijo celotnega tega mesta. A za primer, kako dolgo se v narodu obdrži po tradiciji spomin na davne dni in ljudi, naj navedem srb.-hrv. rek »Od Kulina bana i dobrieh dana« kot spomin na dobro vladanje bosenskega bana Kulina 1180—1204 (Narodna enciklopedija II 568). Bosnjaki so še v novejšem času imenovali dobre čase »vremena Kulinova« (prim. Letopis Matice slovenske za leto 1877, stran 191). Omembe je tudi vredno, da prvotni staroruski letopis podobno v raznih rokopisih, n. pr. Ipatjevskem in Lavrentjevskem, torej v originalu, pripoveduje, da so »Volohi« (to je Latinci, Rimljani za časa Trajana) parali »Дунайскыя Словѣны«, se naselili med njimi in jih nasilovali (Ipat. rokop. izd. 1871, str. 3). Na drugem mestu (l. c. str. 6) pa stoji, da so Ogrji »nasledili Slověnsko zemljo« in pregnali »Volohе«, in na tretjem (str. 14), da so ob Ogrskih gorah (to je Karpatih) prej prebivali »Slověne«, njih zemljo pa prevzeli »Volohove«, ki so jih pa potem pregnali Ogrji. Avtor pesnitve, izobražen človek, je to gotovo vse poznal.

6₂₀₋₂₁ V oklepajih se nahajajoče (Олга) je od izdajateljev dodano. Nekateri razlagalci razumejo pod внуку avtorja pesnitve, kot Bojanovega vnuka.

74 »Sokoli« so Rusi, »kavke« Polóvci.

75 Велесъ je bil bog čred (скотий бог), to je blagostanja in bogastva, pokrovitelj pesnikov (prim. L. Niederle o. c. str. 112 sl.). Naglas je nedoločen.

76 Комони je še danes mrus. komón, v ckslov. spomenikih se ne nahaja (Sreznevskij, Материалы I 1266). Prim. češ. komoň.

77 Сула, levi pritok Dnepra med Čerkasi in Kremenčugom, mejna reka tedanje ruske zemlje.

78, 9, 10 Predlog въ je v rekonstrukciji opuščen. Za tak lokal brez predloga je v starorusčini, zlasti v letopisih polno primerov (prim. Fr. Miklošič, Vergleichende Syntax der slav. Sprachen, 2. izd., str. 637 sl.). O mestih Novgorod-Séversk in Putivlj glej v uvodu str. 370.

14 вѣчи s ѣ za c kaže na sevvelrus. narečje Novgoroda enega iz prepisovalcev. Karamzin je bral сѣчи, kar je povzel Jakobson сѣчѣ, toda sledeče мѣта se bolje strinja z вѣди. Pod Трояни je umeti davne prve čase, za katerimi se omenjajo že historična Jaroslavova leta († 1054) in pohodi njegovega vnuka Olega († 1115), s svoje strani deda Igorjevega.

152 Olégu, ki je kneževal v Černígovu, je njegov stric Vsévolod Jaroslávič leta 1077 odvezel mesto in kneževino. To je sprožilo dolgotrajne medsebojne boje knezov, ki jih je povzročal nepomirljivi Olég (prim. pridevek 1610 Гориславличъ) in v katere so se vmešavali tudi Polóvci, kar je prineslo ruski zemlji veliko gorja in bede in kar opisuje pesnitev 169—1710.

152-3 крaмолу, strus. коромола, je iz srlat. carmula »upor«; mrus. še sedaj коромолы plur. fem. »spletke« (E. Berneker, Slav. etymol. Wtb. I 573).

1610 Tvorbi Гориславличъ je podstava горе (glej prip. k 152).

1612 жизнь more pomeniti tudi podobno mestom v letopisih »имущество« (Sreznevskij, Материалы I 873).

171 Даждь-Божа внука, to je ruskega naroda. Rus. Даждьбожь je bil bog sonca (Niederle o. c. str. 190 sl.).

175-6 кикахуть pojasnjuje N. Tihonravov v izdaji (Москва 1866, str. 32) z »издавать кликъ«, v rabi o tičih, predvsem labodih, »кричатъ«. 3722 je къчеть o kukavici. Jakobson je izpremenil glagol v кликаху. V izdaji »Academiae« (Москва-Ленинград 1934, str. 80) in v hrestomatiji stare ruske literature XI.—XVII. stoletja N. Gudzija (Москва 1947, str. 112) se to prevaja »перекликались«, A. S. Orlov pa ima v drugi izdaji (Москва-Ленинград 1946, str. 81) »покрикивали«. Smisel je dobesedno, da so bili redki, ki so še »kukali«, »jadikovali«, »javkali«, ker jih je zvečine doletela smrt. G. Iljinskij (Slavia 1929/30, VIII 654) pa veže izraz z mrus. кичувати »krčiti« in rus. кичка »izkrčeni panji« in bi bil pomen toliko kot »orati«, toda vsa ta izvedba je seveda le hipotetična.

1712 сице и за сицеи in to za strus. сицеѣ.

1716 гримлють od гримати, iter. k грѣмѣти.

1718 харалужный od харалугъ »jeklo« iz turkotatarščine (prim. Sreznevskij, Материалы IV 1361).

1813-14 на brezъ быстрой Калялы, раč притока Dona, toda katera reka naj bi to bila, je neznano in stvar ugibanja. Beseda *hajaly* pomeni turkotatarsko »skalnata« (Orlov o. c. str. 104). Naglas ni ugotovljen (Ka'jala?).

1816 Tvorba Русичи spominja na vrsto imen na -ič- staroruskih plemen, kakor Kriviči, Dregoviči, Uliči (z različnimi variantami), Vjatiči, Radimiči.

191 стугою ne more biti съ тугою v pomenu »od gorja« s sociativnim instrumentalom.

3717-18 на Дунаи ne spada, ker bi bilo brez smisla, k prejšnjemu, temveč kot star začetek in običajna označba mesta v narodni pesmi k sledečemu »плачу« Igorjeve žene Jaroslavne. Prim. dalje 382 Дунаеви in 4413—451 Дѣвници поють на Дунаи.

Ime Donava je v slovanskem narodnem pesništvu splošno ime za reko sploh (glej o tem V. Jagić, »Dunav - Dunaj in der slav. Volkspoesie«, Archiv für slav. Philol. 1876, I 299 sl.).

37¹⁹ V kopiji stoji Ярославнымъ: њ bi kazalo na genitiv, н izdaje na posesivni adjektiv, м kopije pa na enklitični pronomen ми. Zato bere Jakobson »Ярославнымъ ми ся гласъ (голосъ) слышнть«, kar se more primerjati z 18³⁻⁵ Что ми шумить, что ми звенить давеча рано предъ зорями? Ker je težko umeti pojav м v kopiji, a laže delno izpremembo v adjektiv, je verjetneje branje z ми. Mogel je pa biti tudi adjektiv in pozneje izprememba z gen. -њ.

37¹⁹⁻²⁰ Povratni zaimek je očitno izpuščen.

37²⁰⁻²¹ К зегзицею »kukavica« prim. mrus. зегзиця, češ. žezhule, stprus. žeguze (A. Preobraženskij, Этимол. словарь русск. яз. str. 248).

37²¹ незнаемъ se more napašati na гласъ, Orlov str. 74 незнаема веže z Jaroslavna, drugi predpostavljajo adverb, н. пр. Jakobson незнаемъ.

37²¹⁻²² рано je v poemi v slovenskem pomenu na več mestih, prim. tudi 17¹³⁻¹⁴ съ заранѣа. A. Vaillant (Revue des études slaves 1949, XXV 106 sl.) pa primerja »Zadonščino« (glej na koncu) razlaga to tu v »plaču« iz stpus. рамьно »fort, violent«, »сильно« (Sreznevskij, Материалы I 66). Pomen bi se ne upiral, ali z asimilacijo мн je teže. V gradivu Sreznevskega ni o njej sledu.

37²² Н кычетъ kot glasu kukavice je primerjati, kar piše Fr. Erjavec o. c. III 1, str. 174: »Samec kuka, samica odgovarja kik, kik«.

38¹⁻² по Дунаеви Jakobson nepotrebno izpreminja по Донови.

38³ въ Каялѣ рѣдѣ izpreminja Jakobson v въ Каялѣ рѣдѣ v skladu z Ipatjevskim rokopisom letopisa na рѣдѣ Каялѣ (izdaja arheogr. komisije leta 1871, str. 433).

38⁸ аркучи je nastalo iz рькучи z reduciranim е po nastanku sonantnega r na začetku, kar se je moglo zgoditi še pred onemenjem redukcijskega vokala (prim. A. Šahmatov, Очеркъ древнѣйшаго періода § 371, str. 233 sl.).

38⁸ вѣтрило je hipokoristična tvorba.

38¹¹ Хиновьскыя - хьновьскыя je izvedeno od хьнѣ, kar je star splošen naziv za Turko-Tatare, tu Polóvce. Posplošilo se je ime Hunov (prim. A. Sobolevskij, Archiv für slav. Philol. 1909, XXX 474).

38¹⁴ горѣ je slabo brano za горѣ adv.

38¹⁵⁻¹⁶ лелѣючи kot gerundij (деепричастие, glagolski adverb) je izpremeniti v лелѣючио, ker se v »Slovu« rabijo še sklanjavni participi (glej gori str. 386).

38²⁰ Путивлю городу je adnominalni dativ za genetiv pripadanja. Jakobson piše tu loc. Путивли городѣ.

39¹ V словутицю je dialektično с за ѣ (glej gori str. 384 in prip. 14a).

39¹⁻³ Mišljeni so dnjeprski slapovi (попорн), kjer naredi Dnjeper veliko koleno proti vzhodu (južno od Dnjepropetrovska) in kjer so bili že pridnjeprovski Polóvci. Prim. K. B. Кудряшов, О местоположении половецких веж в северном Причерноморье в XII в. (Труды института этнографии руске академии znanosti 1947, T. I 98 sl. z dodanim črtajem).

39⁵⁻⁶ Tu je mišljen zmagoslavni pohod kijevskega velikega kneza Svjatoslava leta 1184, o čemer je v »Slovu« govor 21^{5-22⁶}. Ujetega polovskega kana Kobjaka so v Kijevu usmrtili. Prim. tudi str. 275.

39⁶ К на море prim. 45¹ чрезъ море.

39¹¹ къ je napasno za въ, ki se v rekonstrukciji opušča (glej prip. k 7^{8, 9, 10}).

39¹²⁻¹³ V трѣсвѣтлое, ed. тре-, je osnova prvega dela od števnik »tri«, to je »trikrat« s pomenom superlativa »пресвѣтлый«.

39¹³ лучи je, kakor smisel kaže, pomotoma namesto лукы, pač povzročeno po 39¹⁶ лучю.

39²⁰ затче - затъче je aorist k затъкнути »zapreti« kakor 39¹⁸⁻¹⁹ съпрятже k съпрятчи.

39²² Nekateri, kakor Jakobson, vežejo мълмами s sledečim tekstom, toda brez potrebe, kakor se tudi zvečine smatra.

39²⁴ и-землѣ je nastalo iz и-з-; изъ v izdaji je sekundarno.

40¹ Ker je злату bolj epitheton ornans, bi moglo biti v originalu tudi tako v ekslov. obliki.

43³⁻⁴ Smisel zahteva въс-; v rokopisu je moral biti nadpisan.

43⁵ За Гзакъ 'bi moralo stati Гза, prim. 43¹⁰ ко Гзѣ. Zadnje pa kaže tudi na izpad ъ med Г in з. V Ipatjevskem letopisu se bere Коза за Къза (v izd. 1871 str. 364, 432). Къза in Конъчякъ sta bila polovska kana. Ime zadnjega se v letopisu piše Концакъ.

43¹⁰⁻¹⁰ полозию je deliti v по in л.

43¹⁰⁻¹⁰ Tu se v raznih izdajah različno vežejo besede, Orlov n. pr. v prevodu (str. 87) priteguje только к дятлове, a Jakobson tudi По лозию цѣлоша. Po mojem je najboljši smisel, kakor je v izdaji.

43¹⁴ Гзакъ izdaje je deliti v Гза къ, ker je v »Slovu« po glagolih dicendi praviloma къ. Prim. prip. k 43⁵.

43¹⁷ О злаченьми je isto reči kakor gori v prip. k 40¹.

44¹ К облики Кончакови prim. prip. k 4².

44¹ О аще - аче glej prip. k 3¹.

44⁵ V дѣвице se krije še stara oblika gen. sing. fem. на -ѣ.

44⁶ Jakobson po nepotrebnem izpreminja птици v fem. пѣтицѣ (nejasno je, kaj je mišljeno z »ali пѣтичѣ«). Prim. Sreznevskij, Матеріалы II 1757 пѣтиць = птица in v »Slovu« samem dat. masc. 317 in 376 птицю. Prisproda je vzeta iz sokoljega lova. Prim. prip. k 3⁵.

44⁸⁻¹² Та odstavek se smatra za eno izmed najbolj »temnih« mest v »Slovu«. N. Gudzij pravi v hrestomatiji (Москва 1947, str. 120, prip. a): »Zelo temno in očitno pokvarjeno mesto. Številni poskusi komentatorjev pojasniti ga s pomočjo različnih konjektur se morajo priznati za malo utemeljene.« Njih pregled s kritičnimi pripombami je najti n. pr. pri akademiku V. Pertcu v izdaji ukrajinske akademije znanosti (Kijev 1926, str. 326 sl.) ali akademiku A. Orlovu (v izdaji ruske akademije znanosti, v drugi izdaji 1946, str. 133 sl.). Peretec sam prevaja (str. 327): »Rekla sta Bojan in Hodyna (to naj bi bil drugi pesnik kakor Bojan), Svjatoslavova pevca davnega Jaroslavovega časa: Ljuba gospodarja Olega.« Orlov pa prevaja: »Сказал Боян и конец ддя (меня) песнотворца Святославова, песнотворец Ярославова старого времени, Олегова княжеского: Хотѣ и...« Jasnno je že samo po sebi, da ne eno ne drugo ne ustreza. Isto pa je reči tudi n. pr. o prevodu S. Šambinaga in V. Ržiga (v izd. 1934, str. 85): »Говорил Боян о походах Святославовых...« ali konjekturi R. Jakobsona (v izd. 1948, str. 218): »Рекль Боянъ и до сына Святославля...« Na kaj naj se to naslanja? Moje pojmovanje je sledeče. Za Рекъ prve izdaje je vsekakor brati s predpostavljjanjem nadpisane črke Рекль »je rekel«. Bojanov izrek (припѣвъка v »Slovu« 37³⁻⁴) se v »Slovu« še na drugem mestu 37⁵⁻⁷ navaja. Gornji izrek se pa more nanašati ne samo na odsotnost glavne odločujoče osebnosti, temveč tudi na smrtni primer: и ходы je najlaže popraviti v исходы, kar pomeni, tu kot plur. t., kot sing. исходъ »кончина, ѣходос, obitus«. Ta izraz je bil v rabi v staroruskih spomenikih, n. pr. pri škofu Kirillu Turovskem († ok. 1182). Glej Sreznevskij, Матеріалы I 1163. Svjatoslav bi bil na tem mestu iz Bojanove dobe oče Olegov († 1076). Izraz пѣстворца je tvorba iz glagola s sufiksom -ѣца za moške osebe (nomina agentis), prim. strus, челоѣкоубица, češ. tvůrce i. pod. Jarosláv († 1054) se omenja 3¹² (старому Ярославу) in 14⁵ (лѣта Ярославля). Na

zadnjem mestu sledi tudi плѣци Олгови; Gornje Ольгова Коганя spada kakor Ярославля k vremeni. Kagane so imenovali tudi ruske kneze, sv. Vladimira in Jaroslava (Sreznevskij, Матеріалы I 1171). Dodano хоти pa je, kakor so to storili tudi že drugi, oddeliti in zvezati z Bojanovim izrekom kot konjunkcijo, in sicer starejše »Хотя и...«, pozneje »Хоть и...«. V starorusčini se хотя nahaja n. pr. v rokopisu Jaroslavove Ruske pravde iz leta 1280, kar dá sklepati na še starejši čas (Sreznevskij, Матеріалы III 1393).

44₁₂₋₁₃ За датив мора biti pač головѣ, gori pomotoma -ы.

44₁₆₋₁₇ на небесѣ je kontaminacija stare oblike небесе s končajem osnov na -о-.

44₁₈₋₄₅ К Дунаи prim. prip. k 37₁₇₋₁₈.

45₁ К чрезѣ море prim. 39₉ на море.

45₃ по Боричеву vvoz, klanec od pobežja Dnjepra, Podola, navzgor. Nehote prihaja na misel Beričevo ob Savi pri Ljubljani.

45₅ Икона Пирогоща je bila prinesena iz Konstantinoplja in dobila ime po gr. πύργωσις »stolpna« (Gudzij o. c. str. 120 prip. в), a napominja na izvedbo iz slovanskega imena Pirogostъ. Omenja se tudi v Ipatjevskem rokopisu letopisa (str. 331).

46₁ Пѣти je očitno, kakor se tudi splošno dela, vezati s prejšnjim.

46₁₋₇ По Слава nima slediti dativ, ampak z boljšim smislom vokativ, česar sled je še v Всеволодѣ in seveda so vokativi lahko tudi oblike mehkega tipa na -рю in -чу, ki pa so povzročile zmedo in izzvale delno dative kakor туру in Владиміру. Святъславдича je pomota.

46₇ Pozdrav se je mogel glasiti tudi s ckslov. obliko Съдрави. Prim. v pripisu historične vsebine v Ostromirovem evangelistarju 1057—57: съдравствуйте in še današnje здравствуйте! ter да здравствует!

46₉ побарая bi se nanašalo le na дружина, gerundij pa ne velja za original s sklanjavnimi participi (glej str. 386), ako so zapopadeni tudi knezi, kar se samo po sebi razume. Poleg tega je predlog за napačen, ker se za glagoli побарати in побороти rabi по (Sreznevskij, Матеріалы II 983, 987).

46₁₁ Аминь prve izdaje ne more biti seveda zaključek pesnitve, dodano je po primeru cerkvenih tekstov. Iz »Slova« samega, kar je tudi storil Jakobson, se dá izvesti druga zaključna beseda, in sicer чьсть. V »Slovu« 8₁₂ in 10₁₁ je o bojni družini rečeno »ишучи себѣ чти (to je чьсти), а Князю славы«.

III. Transkripcija

Glavno vodilo pri transkripciji je bilo čim večja enostavnost za tisk brez škode za znanstveno natančnost.

A. Glasovni znaki. Transkribirano je: ѣ z ě, ы z y, napeti redukcijski vokal ъ pred in po j (cir. izražen z ĭ -и) z ĭ, napeti ѣ z y^o (cir. ѣ), e po šumevcih z ö (n. pr. sölomъ), i z j, χ s h. Sonorni soglasniki l' - l' - ĭ označujejo produkte že stare, praslavske palatalizacije, so to torej palatalizirani sonorniki. Znaki č - s' - z' pomenijo produkte praslavske progresivne palatalizacije, znaki c - s - z pa srednjepalatalne glasove pred ě - i iz druge regresivne palatalizacije (n. pr. otčъ proti pьlci). Palatalizirani izgovor soglasnikov pred palatalnimi samoglasniki, ki je bil, četudi ne v sedanji izrazitosti že v XII. stoletju, vendar ne še li = l' i itd., ni posebej označen, ker ga napoveduje že tako sledeči palatalnovokalni znak. Ravno tako ni posebej označen velarni izgovor sonornega l (polj. l) pred velarnimi vokali in v refleksu za sonantni l pred konzonanti (n. pr. slovo - pьlkъ), ker ga tako isto določa položaj. Šumevci so bili v XII. stoletju še vsi mehki, pa je č - š - ž brati tedaj palatalizirano. Pisava i - zeml'ě za iz - zeml'ě je na podlagi zakona odprtih zlogov (gl. str. 385—6).

B. Naglasni znaki. Kakor je za XII. stoletje predpostavljati še izgovor redukcijskih vokalov ъ - ъ (glej str. 385), tako tudi muzikalno in ne današnje ekspiratorno naglašanje. Kar se tiče mesta besednega naglasa, je sicer še danes v ruščini v mnogem ohranjeno staro mesto, vendar pa le že tudi precej izpremenjeno zbog onemajenja šibkih redukcijskih vokalov in po vplivu najrazličnejših analogij. Razen tega so v »Slovu« svojevrstne besede in stare oblike, za katere je treba določiti naglas po raznih kombinacijah. Označba akcenta je tedaj arhaična in v nekaterih primerih seveda hipotetična, dasi po možnosti sloni na izsledkih primerjalne slovanske akcentologije. Tako n. pr. kaže slovenski naglas 3. os. množ. pojó - stojé na naglas na koncu pojětъ - stojětъ, ali pa je to bilo še v staroruščini XII. stoletja in ni se li mesto naglasa premaknilo za zlog nazaj, kakor je danes поют - стоят, je vprašanje. V posameznih primerih se je zateči k različnim zaključkom. N. pr. strus. Олѣгъ je nastalo iz stnord. Helgi in se naglašuje dandanes Олѣг - Олѣга. Malo je verjetno, da bi bil zbog zakona odprtih zlogov vrinjeni sekundarni redukcijski vokal ъ zadobil naglas. Verjetneje je, da je Олѣг nastalo iz Олѣгъ', potem se pa posplošilo. O sicer pričakovanem naglasu na začetnem o- ni sledu. V »Slovu« rabljeni izraz ромонъ »konj« kaže z ozirom na mrus. ромонъ in rus. конь - коня' na dokončno naglašanje. Beseda пѣтиць »ptič« (prim. Sreznevskij, Матеріалы II 1757) nima nič opraviti z deminutivnim stckslov. in rusckslov. пѣтиць s stalnim naglasom na í zaradi prvotne rastoče intonacije (sufiks je bil -itj-). V пѣтиць je -ičъ izvajati iz -ik-, pa je po primeru tvorb kakor мужик - мужика misliti tako isto na dokončno naglaševanje. Ime naroda Половцы, ki ga Rusi naglašajo na prvem zlogu, je bilo v stari dobi najbrž drugače naglašeno. Izvedeno je ime iz adj. полов- »plāv« (prim. plavolas), ki ima po slovarju D. Ušakova (1939, III 534) naglas полóвѣй poleg dial. половой. V slovarju V. Dalja (2. izd., III 271) je le zadnje, razen tega pa glagol полóвѣтъ s pristavkom, da je voroneško, kursko, torej nekako na zemlji junaka »Slova«. S tem pa se strinja mrus. полóвий in tudi ime Полóвчин, plur. Полóвці (E. Żelechowski v mrus.-nem. slovarju Lvov 1886, str. 691). Toda tudi slov. plāv s svojim skrajšanim à dokazuje nekdanjo rastočo intonacijo korena *póliv-, za ruščino pa naglas na drugem zlogu »polnoglasne« oblike, torej Полóвѣци. Sedanji naglas Пóловцы napominja zvezo s пóловой s tako isto padajočo intonacijo korena, kar je moglo biti dialektična dubleta. Dalj IV 452 túга je v skladu s shrv. túga, toda južno in zah. je túga. Tu in tam je verjetno do neke mere kažipot tudi ritem teksta, ki je v pesnitvi še po prvi izdaji opazljiv (n. pr. Војáne, Velésovъ вѣнѣче ali morda 3о des'atъ' sokoлѣ'; prim. 4.). Toda v ugibanja o tem se tu ne morem spuščati, ravno tako pa tudi ne v utemeljevanje akcentuacije posameznih besed v podanih odlomkih.

Označevanje naglasa se vrši po Škrabčevem primeru zaradi lažjega tiskanja z ločilnimi znaki na desni strani zgoraj ob vokalu, in sicer na dolgih vokalih padajoča intonacija z običajno vejico (n. pr. du'ha), rastoča pa z navzgor obrnjeno (n. pr. вѣну'ka); naglas na kratkih vokalih (о - е - ъ - ѣ - і - у) je označen z enako postavljenjo piko (n. pr. slovo, re'če, sego, пѣ', putъ', povéstijj', drugy'ji). Metatonije in okrajšave dolgih vokalov, n. pr. končnih rastoče intoniranih, niso upoštewane (n. pr. žena'). Zaradi primerjanja in večje ponazoritve pa je upoštevano tudi sedanje mesto naglasa, saj je v gotovih primerih lahko že staro, a označuje se vsekozi ob kratkih in dolgih vokalih s piko na levi strani zgoraj (n. pr. načatí', pověstijj', Олѣгова). Proklitike in enklitike, predlogi v prepozicionalnih konstrukcijah (z izjemo padajoče intonacije oblike besede), praviloma nimajo naglasa in je zadnje treba tudi tako brati skupno z naslonitvijo na besedno obliko, h kateri pripadajo. Pri oblikah s padajočo intonacijo preide naglas na začetek, na predlog (n. pr. na' zeml'ú). Določitev govornih taktov z glavnim in stranskimi naglasi ali stavčni naglas izpadata že iz okvira naloge te transkripcije in sta odvisna od vsebinskega pojmovanja.

IV. Prevod

Prevod se tesno drži teksta pesnitve; namen mu je podati po možnosti smisel njenega besedila. Literarno-umetniška prepesnitev bodi naloga umetnika pisatelja ali pesnika, v prozi ali verzih, kakor je takih zlasti v ruščini precej. Nadaljnje pripombe se tičejo prevoda nekaterih izrazov, vse drugo za razumevanje potrebno je zapopadeno v komentarju pri rekonstrukciji.

Izraz »Slovo« v naslovu se prevaja s »pesem«, kakor se v tekstu 1₆ imenuje. 1₁ лѣпо nima tu slovenskega pomena. Sreznevskij, Материалы I 74 prevaja na podlagi mnogih mest v spomenikih strus. лѣпо есть »прилично, годится, слѣдуетъ«, tako tudi Orlov (str. 78) »не следовало ли нам«, Gudzij (str. 108) »не следует ли нам« itd. 2₁ былина ne pomeni kakor sedaj rusko narodno epično pesem, ampak kakor былъ »bivši resnični dogodek«, pri Orlovu »по (действительным) событиям« i. dr. 6₁₂₋₁₃ пѣлки pomeni tu čete (Orlov эти полки). Strus. пѣлкѣ ima več različnih pomenov. Prim. Sreznevskij, Материалы II 1747—9: войско, воинство; битва, сраженіе; война, поход; стан i. dr. Smisel konteksta odloča. 38₁₀₋₁₁ Glagol мѣкати prevaja Sreznevskij o. c. II 215 трепать, метать. Nahaja se še sedaj v ruščini in slovenščini v sorodnem pomenu: rus. мѣкать по Ušakovu II 287, »чесать лен, пеньку«, slov. mikati predivo. Od tod je vzeta prisposodba v »Slovu«. V prevodu seveda ne ustreza prav glagol izvirnika. Zato ga tudi Sreznevskij i. dr. na različne načine opisujejo (Orlov мчишь, Šambinago-Ržiga несешь itd.). 38₁₈ kovilje od ковиль »stepna trava«, »stipa pennata« je najbolje pustiti, ker se tudi v srbohrvaščini nahaja, slovenski dialektični izrazi, kakor bodalica, balovina (prim. pri Pleteršniku), pa malo povejo in so nekam neizraziti za gornji tekst. 39₁₈₋₁₉ събрыже od събрычи pomeni po Sreznevskem III 809 »стянуть, согнуть«; Orlov (str. 86) ima »согнуло«, Šambinago-Ržiga (str. 84) »свело« i. pod. Slov. sprči bi ne pomenilo isto. 39₂₀ затѣче v pomenu rus. заткнуто »zamašiti« (заткнуло tudi v ruskih prevodih) more biti tudi slov. zataknilo v istem pomenu. 43₃₋₄ Izraz »regetati« o srakah ima Erjavec (o. c. 151). 45₅ Namesto »krajine« bi se moglo reči tudi »dežele«.

Bibliografski podatki

Literatura o »Slovu« je ogromna. Tukaj seveda ni mesto za podrobnejše navajanje. Od časa do časa so izšli bibliografski pregledi. Zadnji najpopolnejši je izšel pri ruski akademiji znanosti pred desetimi leti »Слово о полку Игореве. Библиография изданий, переводов и исследований. Составила В. П. Адрианова-Перетц« (Москва-Ленинград 1940), k temu pa še »Библиографический указатель. Составили О. В. Данилова, Е. Д. Поплавская, И. С. Романченко, под редакцией и со вступительной статьёй проф. С. К. Шамбинаго (Москва 1940). Znanstvenokritične izdaje z različnimi komentarji se pričenjajo s šestdesetimi leti prejšnjega stoletja. Pred tem je omembe vredna predvsem obširna izdaja D. Dubenskega iz leta 1844. Pri poznejših so udeleženi v veliki meri najboljši ruski filologi: F. I. Buslajev (1861), N. Tihonravov (1866, 1868), O. Ogonovskij (1876, 1881), Vs. Miller (študija 1877), A. Smirnov (študiji 1877, 1879), A. Potehnja (1878, 1914), M. A. Maksimovič (ponatis starejših študij 1880), E. V. Barsov (I—III 1887—1889). Nekako zaključno obširno delo na podlagi vsega prejšnjega je akademika V. Pertca izdaja pri ukrajinski akademiji znanosti (Kijev 1926). Po njej se je pričela nova serija velikih knjižnih izdaj, V. A. Keltujala (1930 in prej), v založbi »Academia« (Moskva-Leningrad 1934) izdaja S. Šambinaga in V. Ržiga, pri »Slovanskem ústavu« v Pragi E. Ljakega (1934, pozneje še v »Slavia« 1938). Posebno pa so narasle izdaje in se je poživil študij o »Slovu« v Rusiji, ko so leta 1938 praznovali 750-letnico nastanka »Slova«: pri akademiji znanosti izdaja akademika A. S. Orlova (1938, v drugi izdaji 1946),

v založbi »Советский писатель« N. K. Gudzija (1938, pozneje v »Hrestomatiji« 1947), A. Jugov (1945) i. dr. Kot posebno odlično izdajo je omeniti končno R. Jakobsona (New York 1948). Da se je »Slovo« obravnavalo v vsaki krestomatiji staroruske literature, še razume samo po sebi. Naj omenim zlasti dve: v državni založbi Moskva-Petrograd (1923) in od P. M. Bicillija (Sofija 1931). Nepregledna je literatura monografij, tičočih se teh ali onih yprašanj »Slova«. So seveda tudi v mnogem nedostopne. Čudno je, da je bila ruska akademija po naši 9. septembra 1948 naprošena za svojo izdajo bibliografije o »Slovu«, pa ni do danes odgovorila. Je pa le v Ljubljani vse važnejše iz najnovejše in starejše dobe, to zadnje po zaslugi graškega slavista G. Kreka, pisca za svojo dobo znamenite knjige »Einleitung in die slavische Literaturgeschichte« (druga izdaja, Graz 1887). Da je o »Slovu« govor v vseh zgodovinah stare ruske literature in tudi zgodovinah, je umevno. Od ruskih umetniških prepesnitev sta omeniti predvsem pesnikov V. A. Žukovskega iz l. 1817—19, a izdano v tisku pozneje, ter A. N. Majkova iz l. 1870.

Od Nerusov so se bavili s »Slovom« predvsem Čehi. Izdaje so od V. Hanke (1821), M. Hattale (1858) in K. J. Erbena (1869), pa že tudi J. Jungmanna (1810), a izdano šele od V. A. Franceva (1932). Neki prevod je od P. Papáčka (1926). Pri Slovakah je v najnovejšem času izšel prevod s pripombami pod uredništvom prof. A. Isačenka; dodana je razprava o »Slovu« pri zapadnih Slovanih. Pri Nemcih je imenovati manjše izdaje R. Abichta (1895), K. H. Meyerja (1933) in metrično predelavo E. Sieversa (1926), ki pa operira z nemogočimi naglasi in jezikovnimi oblikami. Poskus je bil tudi odklonjen (prim. M. Grunskýj, Форма та композиція »Слова о полку Игоревім«, Kijev 1928, v izdaji ukrajinske akademije znanosti). Več je nemških prevodov, celo že kmalu po prvi ruski izdaji. O prevodih na našem jugu je pisal I. Esih »Hrvatsko-srpski i slovenski prijevodi« (Napredak, Hrvatski narodni kalendar za prostu godinu 1930, Sarajevo 1929). O Pleteršnikovem slovenskem prevodu sem govoril že v »Uvodu«. Pleteršnik je bil po vsej verjetnosti opozorjen na »Slovo« že po svojem učitelju Miklošiču, ki se je s slušatelji v početku petdesetih let bavil z njim, kakor pripoveduje Trdina, Spomini II 15. Izrazil se je: »Pripomniti moram, da je ta pesnitev najbolj čudovita, kar sem jih kedaj bral.« Tudi Trdino je pesem, kakor pravi, tako navdušila, da se je je naučil dober del na pamet. Pri Srbih je objavil prevod še J. Šajković (Novi Sad 1930).

Poseben oddelek pri študijah o »Slovu« tvorijo nekdanje ruske skeptične šole in v novejšem času zlasti Francoza A. Mazona o avtentičnosti »Slova«, ki naj bi bil falzifikat. Te trditve je lahko spoznati za popolnoma neosnovane. So pa tudi v posebnih študijah zavrnjene in ovržene. Naj omenim le dve: A. Brücknerja »Die Echtheit des Igorliedes« (Zeitschr. für slav. Philol. 1937, XIV 46 sl.) in obširno R. Jakobsona »L'authenticité du Slovo« (v izdaji 1948, str. 234 sl.). Trditve, da bi »Slovo« bilo nastalo pod vplivom tako imenovanega literarnega spomenika »Zadonščine«, ki ima slična mesta s »Slovom« (opeva Kulikovo bitko leta 1380, a starejši rokopis je iz leta 1470), se izkaže že z enim mestom kot smešna, ako se primerja iz »Slova« 10₁₁₋₁₀ in 12₁₄₋₁₅ »О Руская земле! уже за Шеломьянемъ еси« z Zadonšč. л. 126 такъ земля еси русская, какъ еси была доселева за црёмъ за соломоном Т. С, № 2, Петроград 1922, str. 27). Шеломя, Srezn. грядя холмов, je naše »sleme« (prim. polj. szlemię). Prim. tudi vrh gorskega hrbta severno od Zagreba Sleme.

V Ipatsem rokopisu letopisa pod letnico 1184, str. 429 (gl. gori str. 370) stoji вийдоша на шоломя Т. Torbiörnssona, Die gemeinslav. Liquidametathese I 100 (Upsala 1902), zveza z izposojenko iz germanščine *šelmъ »helm« (pač po Miklošičevem etimol. slovarju) in ločitev od slovan. *selmъ »balken« (ib. str. 97—8) ni potrebna. O prehodu pomena gl. pri Pleteršniku. Mesto v Zadonščini bi moglo pričati za starejše s-; š- pa je najbrž po kontaminaciji s шеломъ.

Ljubljana, 22. avgusta 1950.

Résumé

L'étude présente un fragment de la rédaction slovène de l'édition du poème »*Slovo o polku Igojevè*« en ancien russe. L'introduction explique l'histoire du texte du poème, le fond historique du sujet et la présentation de l'édition. Dans ce fragment, l'auteur a publié sept passages choisis, ce qui représente presque le tiers de l'épopée (243 des 787 vers de la première édition, d'après le fac-similé). Le texte du fragment est présenté en quatre colonnes correspondantes: la première donne le texte selon le fac-similé de la première édition (editio princeps) avec l'indication de la pagination et du nombre des vers; la deuxième le texte reconstruit, la troisième la transcription du texte avec des signes d'accentuation, et la quatrième, sa traduction slovène.

Le texte du poème est suivi du commentaire relatif aux quatre rédactions précédentes du texte choisi. Le premier paragraphe caractérise la première édition publiée en 1800. Le deuxième explique la reconstruction et donne des remarques générales sur la langue et le commentaire du texte avec des notes explicatives relatives aux divers passages. Naturellement, ce commentaire n'est pas une simple compilation des constatations admises jusqu'à présent, mais représente le fruit des recherches personnelles et apporte certains éclaircissements nouveaux sur les « passages difficiles ». Le troisième paragraphe qui traite la transcription, analyse les signes phonétiques et les signes d'accentuation, non seulement quant à la place d'accent, mais aussi quant à l'intonation. Pour des raisons typographiques et aussi par désir de la plus grande simplicité possible, l'accent est indiqué par des signes de ponctuation à droite et au-dessus de la voyelle. Les voyelles longues à intonation descendante sont marquées d'une virgule (p. ex. *du'ha*), et celles à intonation ascendante d'une virgule mise à l'envers (p. ex. *vъnu'ka*). L'accent des voyelles brèves est marqué par un point à la même place (p. ex. *slovo*). Les changements d'intonation (métatonies) et les abréviations des voyelles originellement longues ne sont pas pris en considération, tandis que la place d'accent actuelle, où celle-ci diffère de l'ancienne, est indiquée de manière que toutes les voyelles, longues et brèves, sont marquées d'un point précédant la voyelle (p. ex. *nač-atī*). Le quatrième paragraphe traite le sens et la traduction slovène de certains passages. L'auteur termine par une courte bibliographie des éditions, études et traductions du poème, et par une réfutation de la thèse non fondée de l'ancienne école russe sceptique, récemment reprise par des slavisants hors de Russie qui met en doute l'authenticité de l'épopée.